

उल्हासनगर महानगरपालिका

आपत्ती व्यवस्थापन
कृती आराखडा — २०२४

उल्हासनगर महानगरपालिका

नैसर्गिक आपत्ती व्यवस्थापन कृती आराखडा २०२४

ठाणे जिल्हयामध्ये साधारणतः जुन महिन्याच्या पहिल्या आठवड्यात पर्जन्यमानास सुरुवात होते व सदरचा पावसाळी मौसम साधारणतः जुन ते ऑक्टोबर या कालावधीत कार्यरत राहतो. या कालावधीत अतिवृष्टीमुळे उदभवणाऱ्या नैसर्गिक आपत्तीच्या निवारणार्थ उल्हासनगर महानगरपालिकेच्या हद्दीमध्ये महापालिकेची यंत्रणा सज्ज असणे आवश्यक आहे. हवामान विभागाने वर्तवलेनुसार पावसाळा जुन पुर्वीच सुरु होणार असल्याचे अंदाजित आहे. त्याअनुषंगाने सदरचा नैसर्गिक आपत्ती व्यवस्थापन कृती आराखडा-२०२४ साधारणतः दिनांक ०१ जून २०२४ ते १५ ऑक्टोबर २०२४ या कालावधीसाठी तयार करण्यात आलेला आहे. या कालावधीत उल्हासनगर महापालिकेमध्ये मा.आयुक्त यांचे नियंत्रणाखाली मा.अतिरिक्त आयुक्त (आ.व्य.वि.) यांचे पर्यवेक्षणाखाली आपत्कालीन नियंत्रण कक्षा कार्यरत आहे. पावसाळी हंगामामध्ये होणाऱ्या अतिवृष्टीमुळे जिवीत व वित्त हानी टाळण्यासाठी दोन टप्प्यामध्ये कार्यवाही करणे अपेक्षित आहे.

१. पावसाळा सुरु होण्यापूर्वीची कार्यवाही
२. पावसाळा सुरु झाल्यानंतरची कार्यवाही

सदरच्या दोन्ही टप्प्याच्या वेळी महानगरपालिकेतील विविध विभागांनी पार पाडावयाच्या जबाबदाऱ्या सदर कृती आराखड्याद्वारे ठरवून देण्यात येत आहेत.

टप्पा क्रमांक १

पावसाळ्यापूर्वी करावयाची कार्यवाही :-

१) स्वच्छता विभाग :-

महानगरपालिकेच्या हद्दीमधील असणारे सर्व मोठे नाले यांची ०५ पोकलन मशीन, ०३ जेसीबी मशिन, इत्यादी यंत्राच्यामार्फत पावसाळ्यापूर्वी सर्व साफसफाई करून घेणेचे काम सुरु आहे. तसेच अन्य छोट्या नाल्यामध्ये असणारा गाळ व कचरा अतिरिक्त मजुर लावून पुर्णपणे साफ करून घेणे बाबतची कार्यवाही सुरु आहे.

सदरचे काम पावसाळ्यापूर्वी उप-आयुक्त (आरोग्य) हे त्यांच्या आखत्यारितील आरोग्य विभागाचे कर्मचारी/अधिकारी यांचेमार्फत करून घेतील व झालेल्या कामाचा वेळोवेळी आढावा घेवून मा. आयुक्त, उल्हासनगर महानगरपालिका यांना अहवाल सादर करतील.

२) सार्वजनिक बांधकाम विभाग व अतिक्रमण नियंत्रण विभाग :-

महानगरपालिका हद्दीमध्ये जुन्या व मोडकळीस आलेल्या इमारती/बांधकामे यांचे सर्वेक्षण पावसाळा सुरु होण्यापूर्वी करणे आवश्यक आहे व अशी मोडकळीस आलेली जी बांधकामे अतिवृष्टीमुळे पडण्याची शक्यता आहे व ज्यामुळे जिवीत व वित्त हानी होण्याची संभावना आहे, अशा सर्व इमारतीमधील रहिवाशांना इमारत/बांधकाम खाली करण्याची नोटीस (वास्तव्य न करण्याबाबत) देवून, संबंधित सहा. आयुक्त / प्रभाग अधिकाऱ्यांचे सहाय्याने सदरच्या इमारतीमधील रहिवाशांचे वास्तव्य खाली करून घेणे आवश्यक आहे. तसेच आवश्यकता भासल्यास अशा इमारती पाडून टाकण्याची कायदेशीर कार्यवाही सुध्दा करणे आवश्यक आहे. मोडकळीस आलेल्या इमारतीचे सर्वेक्षण व त्यांना रहिवास बंद करण्याच्या नोटिसा शहर अभियंता,

सा.बां.विभाग यांनी दयाव्यात. इमारतीमधील वास्तव्य खाली करण्यासाठी संबंधित सहा. आयुक्त/प्रभाग अधिकारी हे त्यांना आवश्यक ते सहकार्य करतील. मोडकळीस आलेल्या इमारती पाडून टाकण्याची आवश्यकता असल्यास ती कारवाई संबंधित सहा. आयुक्त/प्रभाग अधिकारी हे करतील.

याशिवाय महानगरपालिका हद्दीमधील नदी व नाल्यांच्या मार्गात झालेल्या अतिक्रमणामुळे /अतिवृष्टीच्या कालावधीत येणाऱ्या पुरामुळे होणारी जिवीत व वित्तहानी टाळण्यासाठी नदी व नाल्यांच्या प्रवाह मार्गात असणारी अतिक्रमणे दुर करणेबाबत संबंधित प्रभाग अधिकारी यांनी त्वरीत कार्यवाही करावी.

३) विद्युत विभाग :-

पावसाळी हंगामात अति वेगाने वाहणारे वारे व मुसळधार पर्जन्यवृष्टी यामुळे पूर्वीच वाकलेले वीजेचे खांब, लॉबकळणाऱ्या वीजेच्या तारा पडून होणारे अपघात टाळण्यासाठी अशा बाबी पावसाळ्यापूर्वीच सर्वेक्षण करून त्यावर कार्यकारी अभियंता (विद्युत) म.रा.वि.वि.म. यांनी ठोस उपाययोजना कराव्यात.याबाबत संबंधित विभागास निर्देशपत्र देण्यात आले आहे.

४) पाणीपुरवठा विभाग :-

पावसाळ्याच्या कालावधीत साठलेले दुषीत पाणी मुख्य जलवाहिनीमध्ये जोडांचे ठिकाणी (जेथे गळती आहे) घुसून पिण्याच्या पाण्यामधून लोकांपर्यंत दुषीत पाणी जाण्याची शक्यता असते. ज्यामुळे रोगराई पसरण्याची शक्यता नाकारता येत नाही. अशा मुख्य जलवाहिन्यांमधील असणारी गळती पावसाळ्यापूर्वी थांबविणेबाबत कार्यकारी अभियंता (पा.पु.) यांनी कार्यवाही करावी.

५) आरोग्य विभाग :-

पावसाळ्याच्या कालावधीत उद्भवणाऱ्या सार्थीच्या रोगांचे नियंत्रण करणेसाठी आवश्यक असणारी औषधसाठा, जंतुनाशके, इत्यादी उपलब्ध करून घेण्याबाबत वैद्यकीय आरोग्य अधिकारी यांनी कार्यवाही करावी. यावर्षी शहरात सार्थीच्या रोगांचे प्रादुर्भाव थोड्या प्रमाणात झाल्याचे निदर्शनास आले होते. सार्थीच्या रोगांच्या प्राथमिक प्रतिबंधात्मक उपायांसाठी जनतेमध्ये जागृती निर्माण करावी. यासाठी सर्व प्रसार माध्यमांचा उपयोग करावा.

६) वरील अत्यावश्यक सेवा पुरविणाऱ्या विभागांनी सदर कालावधीसाठी दक्षता पथके निर्माण करावीत व त्यांना कामे नेमून द्यावीत.

७) सर्व विभागांनी नैसर्गिक आपत्तीच्या निवारणार्थ लागणाऱ्या सर्व प्रकारच्या साहित्यांची मागणी भांडार विभागाकडे करून सदर साहित्य वेळेवर उपलब्ध करून घ्यावे. ही जबाबदारी संबंधित विभाग प्रमुखांची राहिल.

टप्पा क्र. — २

पावसाळा कालावधीत करावयाची कार्यवाही

१) नैसर्गिक आपत्ती नियंत्रण कक्ष :-

उल्हासनगर महानगरपालिकेमध्ये पावसाळी हंगामात उद्भवणाऱ्या नैसर्गिक आपत्तीस तोंड देण्यासाठी २४ तास नियंत्रण कक्षा उल्हासनगर महानगरपालिका मुख्यालयात व प्रभाग समिती क्रमांक १ ते ४ येथे कार्यान्वीत करण्यात येत असून नागरीकांच्या सुविधा /संपर्कासाठी टोल फ्री नंबर १८०० २३३ ११०१ उपलब्ध करून देण्यात आला आहे. तसेच दुरध्वनी क्रमांक — ०२५१ २७२०१४३ व २७२०१४९ असे आहेत.

नियंत्रण कक्षामध्ये तीन पाळ्यांमध्ये कामकाज चालणार असून प्रत्येक पाळीमध्ये एक पर्यवेक्षकासह १० कर्मचारी कार्यान्वित असतील. तसेच प्रभाग समिती १,२,३ व ४ मध्ये देखील नियंत्रण कक्षाचे तीन पाळ्यांमध्ये कामकाज चालणार आहे. त्यांना आवश्यक असणारे फावडे, पहार, घमेले, दोरखंड, घन, टिकाव, कुन्हाडी, बॅटरी, कोयते इत्यादी साहित्य उपलब्ध करून देण्यात आलेले आहे. तसेच प्रत्येक नियंत्रण कक्षासाठी वाहनचालकासह एक वाहन पुरविण्यात आलेले आहे.

नियंत्रण कक्षावर कार्यरत पर्यवेक्षकाने महानगरपालिका हद्दीमध्ये दूरध्वनीवरून येणारे प्रत्येक संदेश यांची नोंद नोंदवहीत करून त्यावर तातडीने उपाययोजना करणेसाठी आपल्याला दिलेल्या यंत्रणेचा वापर करावयाचा आहे. जनतेला सावधानतेचा इशारा देण्याचे कामसुद्धा नियंत्रण कक्षामार्फत होईल. नियंत्रण कक्ष व अग्निशमन दल हे दोन्ही एकमेकांच्या समन्वयाने काम करतील. नियंत्रण कक्षावरती नियंत्रण म्हणून उप आयुक्त (मुख्यालय, आ.व्य.वि.) हे कामकाज पाहतील.

२) स्वच्छता विभाग :-

अतिवृष्टीमुळे वाहून येणारा गाळ व कचरा यामुळे नाले तुंबून आजुबाजुच्या परिसरात पाणी शिरून होणारे नुकसान टाळण्यासाठी असे तुंबलेले नाले त्वरीत मोकळे करून पाण्याच्या व्यवस्थित निचरा होण्यासाठी तुंबलेले नाले त्वरीत साफ करण्याची कार्यवाही वेळोवेळी स्वच्छता विभागाचे उप-आयुक्त यांचे नियंत्रणाखाली करणेत येईल. त्यासाठी सर्व स्वच्छता निरीक्षक यांनी आपले कार्यक्षेत्रात दक्ष राहणे व वेळोवेळी पाहणी करणे आवश्यक राहिल.

३) सार्वजनिक बांधकाम विभाग :-

अतिवृष्टीच्या कालावधीत निर्माण होणाऱ्या पुर परिस्थितीमुळे वाहून जाणारे पुल, रस्ते, इत्यादीमुळे वाहतूक बंद होते. तसेच अपघात होण्याची शक्यता वाढते. अशा बाबी पूर्व पदावर आणण्यासाठी त्वरीत उपाययोजना उप अभियंता (सा.बां.वि) हे करतील व सार्वजनिक वाहतूक पुर्वपदावर येण्यासाठी योग्य त्या उपाययोजना करतील. त्यासाठी शहर अभियंता हे स्थानिक पोलिस, वाहतूक पोलिस, रेल्वे प्राधिकारी, अग्निशमन दल, नियंत्रण कक्ष व अतिक्रमण नियंत्रण विभाग यांच्याशी समन्वय ठेवतील.

४) पाणीपुरवठा विभाग :-

पुरामुळे वाहून जाणाऱ्या जलवाहिन्या त्वरीत पुर्वस्थितीत कार्यान्वित करून पावसाळी हंगामात कृत्रिम पाणीटंचाई निर्माण होणार नाही व जनसामान्यांवर त्याचा परिणाम होणार नाही याकडे कार्यकारी अभियंता (पाणीपुरवठा) हे लक्ष ठेवतील. तसेच वाहून गेलेल्या जलवाहिन्या किंवा गळती सुरु झालेल्या जलवाहिन्या यामधून दुषीत पाणीपुरवठा जनतेमध्ये होणार नाही याकडे ते लक्ष देतील व योग्य त्या उपाययोजना तातडीने कार्यान्वित करतील.

५) अतिक्रमण नियंत्रण विभाग :-

अतिवृष्टीमुळे कोसळणारी बांधकामे, घरे, इमारती यामधील लोक तातडीने सुरक्षित स्थळी पोहोचवणे, पडलेल्या इमारती/बांधकामे, घरे येथील मलबा उचलणे, अर्धवट पडलेल्या इमारतीमुळे होणारे अपघात टाळण्यासाठी उर्वरीत राहिलेला भाग पाडून टाकणे इत्यादी बाबतची आवश्यक ती कार्यवाही संबंधित सहा. आयुक्त/प्रभाग अधिकारी हे करतील. त्यासाठी नोडल अधिकारी (अ.बा.नि.वि.) व उप-आयुक्त (अ.बा.नि.वि.) हे शहर अभियंता, कार्यकारी अभियंता (विद्युत), स्थानिक पोलिस अधिकारी, वैद्यकीय

अधिकारी, शासकिय रुग्णालय, वैद्यकिय अधिकारी महानगरपालिका, अग्निशमन दल व नियंत्रण कक्ष यांचेशी समन्वय ठेवतील.

६) विद्युत विभाग :-

पावसाळी हंगामात अतिवृष्टी बरोबरच वादळी वारे अशा दोन्ही प्रकारच्या नैसर्गिक आपत्तीमुळे विजेचे खांब कोसळणे, विद्युत तारा तुटणे, इत्यादी घटना घडत असतात. विद्युत प्रवाह चालू असताना रस्त्यावर किंवा पाण्यामध्ये पडलेल्या तारांमुळे/खांबामुळे विद्युत धक्का बसून अपघात घडण्याची शक्यता असते. तसेच शॉर्टसर्किट झाल्यामुळे आग लागण्याची संभाव्य शक्यता असते. अशावेळी आवश्यकतेनुसार विद्युतप्रवाह खंडीत करणे, जिवीत हानी टाळण्यासाठी योग्य त्या उपाययोजना तातडीने करणे आवश्यक असते. तसेच पुन्हा सुरळीतरित्या विद्युत यंत्रणा कार्यान्वित करणे हेही आवश्यक ठरते. सदरच्या सर्व बाबींवर कार्यकारी अभियंता (विद्युत) हे नियंत्रण ठेवतील. त्यासाठी त्यांनी नियंत्रण कक्ष व अग्निशमन दल यांचेशी समन्वय ठेवणे आवश्यक आहे.

७) अग्निशमन दल :-

उल्हासनगर महानगरपालिका हद्दीमध्ये कॅम्प क्र. १,२,३ साठी महानगरपालिका कार्यालय, प्रशासकीय इमारत उल्हासनगर -३ येथे एक अग्निशमन दल २४ तास कार्यान्वित असेल. त्यांचा दुरध्वनी क्रमांक २७२०१३१,२७२०१३२ असा आहे. कॅम्प क्रमांक ४ व ५ साठी नेताजी चौक, उल्हासनगर-५ येथील अग्निशमन दल २४ तास कार्यान्वित असेल व त्याचा दुरध्वनी क्र. २७२०१३३ असा आहे.

अतिवृष्टीच्या कालावधीत निर्माण होणाऱ्या पुर परिस्थितीला तोंड देताना अग्निशमन दलाचे जवान हे पूराच्या पाण्यात अडकलेले/वाहून जाणारे इसम यांना बाहेर काढणे, पुरजन्य परिस्थिती ज्या भागात निर्माण झालेली असेल तेथील नागरीकांना सुरक्षित स्थळी हलवणे, वादळामुळे पडलेली झाडे, विद्युत खांब, दुरध्वनी खांब यांना सुरक्षिततेच्या दृष्टीने त्वरीत हटवणे व पुरामुळे/ आगीमुळे दगावलेल्या किंवा जखमी झालेल्या आपदग्रस्तांना आवश्यकतेनुसार स्थानिक पोलिसांच्या मदतीने शासकीय रुग्णालयात दाखल करणे, इत्यादी बाबत कार्यवाही करतील. सदरची कार्यवाही करणेसाठी मुख्य अग्निशमन अधिकारी हे स्थानिक पोलिस अधिकारी, नियंत्रण कक्ष, शहर अभियंता, कार्यकारी अभियंता(विद्युत), उप-आयुक्त(अबांनिवि), उप-आयुक्त(भांडार) यांचेशी समन्वय ठेवतील.

८) आरोग्य विभाग :-

अतिवृष्टीमुळे निर्माण झालेल्या पुर परिस्थितीतून अनेक वेळा आपदग्रस्तांना सुरक्षित स्थळी हलवावे लागते. अशा सुरक्षित स्थळी पाठविण्यात आलेल्या नागरिकांना पाणी, अन्न, दुध, बिस्कीटे, ब्रेड इत्यादी पोषक आहार पुरविणे व त्यांना योग्य तो औषधोपचार करणे याकडे वैद्यकीय आरोग्य अधिकारी हे लक्ष देतील. पुरामध्ये वाहून गेलेल्या लोकांना बाहेर काढले नंतर त्यांना तातडीने औषधोपचाराची आवश्यकता भासल्यास किंवा त्यांना रुग्णालयात भरती करणे आवश्यक असल्यास वैद्यकिय आरोग्य अधिकारी हे शासकीय रुग्णालय व स्थानिक पोलिस अधिकारी यांच्या मदतीने सेवा देतील.

पुर परिस्थिती ओसरल्यानंतर ज्या भागात पुराचे पाणी येऊन गेले आहे अशा भागात साथीचे रोग पसरण्याची दाट शक्यता असते. त्यासाठी अशा भागात जंतुनाशक फवारणी करणे, लसीकरण मोहीम हाती घेणे, औषधोपचार पुरवणे. इत्यादी वैद्यकीय बाबी वैद्यकीय आरोग्य अधिकारी तातडीने हाती घेतील.

९) भांडार विभाग :-

पुर परिस्थितीशी सामना करण्यासाठी नियंत्रण कक्ष, आरोग्य विभाग, स्वच्छता विभाग, अग्निशमन विभाग इत्यादी विभागास आवश्यक असणारे सर्व साहित्य पुरविण्याची कार्यवाही उप-आयुक्त (भांडार) हे करतील.

१०) प्रभाग क्षेत्र कार्यालय :-

प्रत्येक प्रभाग अधिकाऱ्यांनी त्यांच्या प्रभाग क्षेत्रांमध्ये उद्भवणाऱ्या नैसर्गिक आपत्तीचे निवारण त्यांच्या नियंत्रणाखली असलेल्या कर्मचारी वर्गाकडून करावयाचे आहे. रात्र पाळीकरिता प्रत्येक सहा.आयुक्त/प्रभागअधिकाऱ्यांनी त्यांचे अधिनस्त एक स्वतंत्र पथक कार्यरत ठेवावयाचे असुन रात्रीच्या वेळी सदर पथकाने काम करावयाचे आहे. नैसर्गिक आपत्ती नियंत्रणासाठी लागणारे आवश्यक ते साहित्य प्रत्येक सहा. आयुक्त/प्रभाग अधिकाऱ्यांने प्रभाग कार्यालय नियंत्रण कक्षात उपलब्ध ठेवावयाचे आहे.

सर्व विभाग हे आपापल्या विभागाची जबाबदारी अत्यंत काटेकोरपणे व जबाबदारीने पार पाडतील याची सर्वांनी दक्षता घ्यावी व येणाऱ्या संभाव्य पुर परिस्थितीशी मुकाबला करण्यात यशस्वी व्हावे.

वरीलप्रमाणे महानगरपालिका स्तरावर पावसाळ्यापूर्वी व पावसाळ्यानंतर कार्यवाही करण्याच्या संदर्भात बैठक आयोजित करण्यात येऊन सर्व विभागप्रमुखांना सुचना देण्यात येत आहेत.

उल्हासनगर आपत्ती निवारण व्यवस्थापन समिती रचना

महानगरपालिका आयुक्त हे मनपा कार्यक्षेत्रातील आपत्ती व्यवस्थापन समितीचे अध्यक्ष असतात. आपत्ती व्यवस्थापन समितीच्या अन्य सदस्यांमध्ये मुख्य अग्निशमन अधिकारी, शोध व बाचवकार्य चमूचे प्रशासकीय प्रमुख, कार्यकारी अभियंता/शहर अभियंता, कार्यकारी अभियंता विद्युत तसेच मुख्य वैद्यकीय अधिकारी यांचा समावेश राहिल. याशिवाय महानगरपालिका आयुक्त हे त्यांना आवश्यक वाटतील अशा अधिकाऱ्यांना सदर समितीवर सदस्य म्हणून घेतील. राज्यपातळीवर सचिव (मदत व पुनर्वसन), प्रधान सचिव, नगर विकास विभाग, राज्य अग्निशमन सल्लागार आणि संचालक, आपत्ती व्यवस्थापन कक्ष यांचा समावेश असलेली समिती, आपत्ती व्यवस्थापन केंद्राच्या कामाचे सनियंत्रण करील व आढावा घेईल. ही समिती शहराशी संबंधित गतीविधींचे नियंत्रण करील, घटनेचा आढावा घेईल व त्यानुसार आपत्तीला सामोरे जाण्यासाठी उपाय योजना सुचवून मा. अध्यक्षांच्या मार्गदर्शनाखाली कार्यवाही करेल. समिती सदस्य मा. अध्यक्षांच्या वेळोवेळी संपर्कात राहतील ज्यायोगे आपत्तीजन्य स्थिती शहर व परिसरात निर्माण होणार नाही याची दक्षता घेण्यात येईल.

वार्षिक अंदाजपत्रकामध्ये भविष्यात आपत्ती व्यवस्थापनाच्या कामासाठी लागणाऱ्या निधीची समिती मार्फत तरतूद करून त्याचा विनियोग शहरातील नागरिकांचे जीवन सुरक्षित करण्यासाठी वापरता येईल.

समितीमध्ये प्रशासनातील सर्व विभागांचा समावेश करून त्यानुसार विभागवार आराखडे तयार करून शहर आपत्ती व्यवस्थापन आराखडा जास्त सक्षम करता येईल तसेच धोकादायक ठिकाणांचे नकाशे जास्त बारकाईने तयार करता येतील. उल्हासनगर मनपा क्षेत्राबाहेरील भागात गरज पडल्यास आपत्ती व्यवस्थापन समितीच्या मार्गदर्शनाखाली सक्षमपणे प्रतिसाद देईल.

उल्हासनगर महानगरपालिका आपत्ती व्यवस्थापन समिती

मा. प्रशासक तथा आयुक्त	अध्यक्ष
अतिरिक्त आयुक्त (सेवा)	सदस्य
अतिरिक्त आयुक्त (शहर तथा आ.व्य.वि.)	सदस्य
पोलीस उप आयुक्त, परिमंडळ ४	सदस्य
उप विभागीय अधिकारी (प्रांत)	सदस्य
उप आयुक्त (मुख्यालय तथा आपत्कालीन सेवा, अतिक्रमण निर्मुलन व निष्कासन)	सदस्य सचिव
उप आयुक्त (घनकचरा व्यवस्थापन, पाणी पुरवठा विभाग)	सदस्य
पोलीस उप आयुक्त (वाहतूक)	सदस्य
तहसिलदार	सदस्य
मुख्य लेखा परिक्षक	सदस्य
मुख्य लेखा अधिकारी	सदस्य
शहर अभियंता	सदस्य
सर्व उप अभियंता (बांधकाम)	सदस्य
उप अभियंता (विद्युत)	सदस्य
मुख्य अग्निशमन अधिकारी	सदस्य
मुख्य आपत्ती व्यवस्थापन अधिकारी	सदस्य

वैद्यकीय आरोग्य अधिकारी	सदस्य
प्रभाग अधिकारी (१, २, ३, ४)	सदस्य
उपनियंत्रक (नागरी संरक्षण दल)	सदस्य
प्रादेशिक अधिकारी (प्रदुषण नियंत्रण)	सदस्य
शिधावाटप नियंत्रक	सदस्य
कार्यकारी अभियंता (महावितरण)	सदस्य
विभागीय व्यवस्थापक (बी.एस.एन.एल.)	सदस्य

.....*****.....

उल्हासनगर महानगरपालिका संभाव्य पुरग्रस्त ठिकाणे व सुरक्षित स्थळे व नियंत्रण अधिकारी

प्रभाग क्र.	संभाव्य पुरग्रस्त ठिकाणे	स्थलांतरित ठिकाणे	नियंत्रण अधिकारी
१	धोबीघाट, कमला नेहरु नगर, संभाजी नगर, साईबाबा नगर, ओमसाई नगर	सॅच्युरी हायस्कूल, उल्हासनगर १.	श्री. संदिप जाधव शहर अभियंता ९३२२१८३७७५ संबंधीत आरोग्य निरीक्षक
२	१. राजीव गांधी नगर, बाळकृष्ण नगर, रोहिदास नगर, इंदिरा नगर, दत्तवाडी, वाल्मिकीनगर, गुलशन नगर २. शहाड फाटक परिसर	१. दुनिचंद कालानी कॉलेज, उल्हासनगर. २.एस.ई.एस. ज्युनिअर कॉलेज ३. स्वामी विवेकानंद शाळा	श्री. संदिप जाधव शहर अभियंता ९३२२१८३७७५ संबंधीत आरोग्य निरीक्षक
३	क्रांतीनगर, प्रबुध्दनगर, करोतिया नगर, गौतमनगर, नागसेन नगर	१. शाळा क्र. १७ नं. २.आर.जे. हायस्कूल ३. शांतीग्राम विद्यालय	श्री. संदिप जाधव शहर अभियंता ९३२२१८३७७५ संबंधीत आरोग्य निरीक्षक
४	सम्राट अशोक नगर, उल्हासनगर ३ रेणूका सोसायटी अयोध्या नगर	१.धरमदास दरबार, उल्हासनगर ३ २. जसलोक शाळा, उल्हासनगर ३ ३.गुलराज सहिब कुटीया, उल्हासनगर ३.	श्री. तरुण सेवकानी उप अभियंता ९८२०००७२१५ संबंधीत आरोग्य निरीक्षक
५	लोकमान्य टिळक नगर, उल्हासनगर ३	सिंधु सर्कल हॉल, उल्हासनगर ३	श्री. तरुण सेवकानी उप अभियंता ९८२०००७२१५ संबंधीत आरोग्य निरीक्षक
६	हिराघाट, पंचशिल नगर, उल्हासनगर ३	१.उमपा शाळा क्र.९, पवई, उल्हासनगर ३. २.उमपा शाळा क्र.२१, पवई, उल्हासनगर ३. ३.जेतवन विद्यालय, हिराघाट, उल्हासनगर ३	श्री. संदिप जाधव शहर अभियंता ९३२२१८३७७५ संबंधीत आरोग्य निरीक्षक
७	मिनाताई ठाकरेनगर, खन्ना कंपाउंड, विठ्ठलवाडी, उल्हासनगर ३	वेदांत महाविद्यालय, विठ्ठलवाडी, उल्हासनगर ३.	श्री. संदिप जाधव शहर अभियंता ९३२२१८३७७५ संबंधीत आरोग्य निरीक्षक
८	लेप्रसी कॉलनी, मद्रासी पाडा, साईबाबा नगर	उल्हास विद्यालय	श्री. तरुण सेवकानी उप अभियंता ९८२०००७२१५ संबंधीत आरोग्य निरीक्षक
९	भरत नगर, वीर तानाजी नगर	तक्षशिला विद्यालय, दुनिचंद कलानी हायस्कूल, कॅम्प नं. ५	श्री. तरुण सेवकानी उप अभियंता ९८२०००७२१५ संबंधीत आरोग्य निरीक्षक

Ward Committee Boundaries

Ward Committee	Election Wards	Area
Ward Committee 1, Gol Maidan, Ulhasnagar 421001	1, 2, 3, 4, 5, 6, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 24, 25, 36, 37, 38	Century Rayon, Dhobi Ghat, Kamla Nehru Nagar, Fakkad Mandai, Ramabai Ambedkar Nagar, Jhulelal Mandir, Bewas Chowk, Bharat Chowk, Gol Maidan, Chopda Court, C Block Shahad Station.
Ward Committee 2, Yatri Niwas, Khemani, Ulhasnagar 421002	12, 13, 22, 23, 26, 30, 32, 33, 34, 35, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 54	Nehru Chowk, Shru Chowk, Bankanji Bari, Government Hospital, Kamgar Hospital, Town Hall, Radha Swami Satsang Hall, Chandibai College, Wadol Gaon, Ulhasnagar Railway Station (West), Indira Gandhi Vegetable Market, Shivaji Chowk, Sapna Garden, Ulhasnagar Municipal Corporation.
Ward Committee 3, V.T.C Ground, Ulhasnagar 421004	7, 8, 9, 10, 11, 27, 28, 29, 31, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 56, 58, 59	C Block, Shanti Nagar, Udyog Vihar, Vitthalwadi Railway Station, Sub Divisional Office, Pawai Chowk, Ulhasnagar Railway Station (East), LalChakki Chowk, Section 25 To Section 30, Satramdas Hospital, V.T.C Sports Complex.
Ward Committee 4, Water Supply Office, Near Netaji Garden, Ulhasnagar - 421004	55, 57, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76	Maratha Section, Shubhash Tekdi, Kansai Road, Kurla Camp, Kailash Colony, Swami Shantiprakash Ashram, Dudh Naka, Sai Wasanshah Darbar, Nijdham Ashram, Gandhi Road, Omkaranand Ashram, Netaji Highschool, Prabhat Chowk, Venus Cinema Chowk.

संभाव्य आपत्ती व व्यवस्थापन

1) **अतिवृष्टी व पूर परिस्थिती** :- जून ते सप्टेंबर या काळात शहरांमध्ये सरासरी ३२९३ मिलीमिटर पाऊस पडतो. जून ते सप्टेंबर या काळात मूसळधार पाऊस व मोठी समुद्र भरती एकत्र आल्यास या शहरातील खोलगट भागास पूराचा धोका अधिकच वाढतो.

2) **पाणी तुंबणे** :- महानगरपालिका हद्दीत एकूण ४३ कच्चे व पक्के नाले आहेत. भौगोलिक परिस्थितीमुळे काही सखल भागामध्ये जास्त पाऊस न पडूनही नाले भरतात. त्यामुळे झोपडपट्ट्या किंवा जुन्या वस्त्यांमध्ये पावसाळ्याचे पाणी तुंबण्याची शक्यता असते. महानगरपालिका क्षेत्रात अशी एकूण पाणी तुंबण्याची २७ ठिकाणे आहेत. सदर सखल भागांमध्ये पाणी तुंबल्यानंतर मनपा द्वारे विविध क्षमतेच्या सक्शन पंपाद्वारे पाण्याचा उपसा करून निचरा करण्यात येतो. या सोबत महानगरपालिकेकडून पावसाळ्यापुर्वी नाले सफाई पूर्ण केली जाते.

3) **धोकादायक इमारती** :- महानगरपालिका हद्दीत एकूण २७३ धोकादायक इमारती आहेत. अशा धोकादायक इमारतीमधील रहिवाशांना इमारत रिकामी करण्याची नोटीस (वास्तव्य न करण्याबाबत) देऊन, रहिवाशांना स्थलांतरीत करून इमारत रिकामी करणे व अशा इमारती पाडण्याची कार्यवाही शहर अभियंता, सार्वजनिक बांधकाम विभाग/सहा. आयुक्त/प्रभाग समिती यांच्याकडून केली जाते. दुर्दैवाने एखादी धोकादायक इमारत कोसळल्यास, अग्निशमन विभागाच्या मदतीने इमारतीतील रहिवाशांना बाहेर काढून मनपाच्या एकूण १९ शाळा/धर्मशाळेमध्ये तात्पुरत्या निवाऱ्याची तजवीज ठेवण्यात आली आहे.

4) **झाडे कोसळणे** :- मुसळधार पाऊस व चक्री वादळ, सोसाट्याचा वारा यामुळे झाडे व झाडांच्या फांदया तुटण्याचे प्रकार मोठ्या प्रमाणात घडतात. सदर झाडे व फांदया घरांवर अथवा रस्त्यांवर पडून वित्तहानी व जीवितहानी होते. सदर प्रकार टाळण्यासाठी प्रभाग अधिकारी पावसाळयापुर्वी रस्त्यालगतच्या झाडांची पाहणी करून अति धोकादायक वृक्ष असल्यास वृक्ष प्राधिकरण समितीची पूर्व परवानगी घेवून सार्वजनिक बांधकाम विभाग मार्फत छाटणी करण्यात येते व अग्निशमन व आपत्कालीन सेवा यांचे तर्फे ते हलवण्याची कारवाई केली जाते.

5) **वीज पडणे व वीजेचा धक्का लागणे** :- पावसाळी हंगामात अतिवृष्टी बरोबरच वादळी वारे अशा दोन्ही प्रकारच्या नैसर्गिक आपत्तीमुळे वीजेचे खांब कोसळणे, इत्यादी बाबी घडत असतात व अशा वेळी विद्युत प्रवाह सुरू असताना रस्त्यावर किंवा पाण्यामध्ये पडलेल्या खांबांमुळे विद्युत धक्का बसून अपघात होण्याची शक्यता असते. अशावेळी आवश्यकतेनुसार विद्युतप्रवाह खंडीत करणे, जिवीत हानी टाळण्यासाठी योग्य त्या उपाययोजना करणे आवश्यक असते. तसेच पुन्हा सुरळीतरित्या विद्युत यंत्रणा कार्यान्वित करणे हेही आवश्यक असते. सदरच्या सर्व बाबींवर कार्य. अभियंता (विद्युत) हे नियंत्रण ठेवतात

6) **रोगराई** :- पावसाळयात मोठा पूर येऊन गेल्यावर पुराच्या पाण्याबरोबर आलेला कचरा फैलावत असतो. त्यामुळे माश्यांचा प्रादुर्भाव वाढतो, तसेच पावसाळयामध्ये दुषित पाण्यामुळे होणारे अतिसार, गॅस्ट्रो, पटकी, विषमज्वर यासारखे साथीचे रोग उद्भवण्याची शक्यता असते. महानगरपालिका कार्यक्षेत्रात पावसाळयात रोगराई पसरू नये, याकरिता सार्वजनिक आरोग्य विभागामार्फत साचलेल्या कचऱ्याची साफसफाई करून जंतूनाशकांची फवारणी करण्यात येते. तसेच वैद्यकीय आरोग्य विभागामार्फत आवश्यक औषधसाठा उपलब्ध करण्यात येतो. याशिवाय पाणीपुरवठा विभागातर्फे नागरिकांना आरोग्याची काळजी घेणेबाबत जाहिर आवाहन देखील करण्यात येते.

७) **भूकंप** :- ठाणे जिल्हा हा भूकंपाच्या झोन u 3 मध्ये मोडतो. याचे प्रामुख्याने कारण म्हणजे ठाणे खाडी व पनवेल मधील असलेली खाडी, धरमतर खाडी यामुळे ठाणे जिल्हा हा भूकंपाच्या झोन 3 मध्ये मोडतो.

८) **दरड कोसळणे** :- उल्हासनगर महानगरपालिका क्षेत्रातील रमाबाई आंबेडकर नगर, महात्मा फुले नगर, सह्याद्रीनगर टेकडी या ठिकाणी दरड कोसळण्याची शक्यता नाकारता येत नाही. करिता तेथील नागरीकांना आवश्यकत त्या सुचना प्रभाग अधिकारी यांच्या मार्फत देण्यात आलेल्या आहेत.

१) **ईमारत कोसळणे** :- दुर्दैवाने एखादी धोकादायक इमारत कोसळल्यास, अग्निशमन व आपत्कालीन सेवा यांच्या मदतीने इमारती मधील रहिवाशांना बाहेर काढून मनपाच्या एकूण १९ शाळा/धर्मशाळेमध्ये तात्पुरत्या निवाऱ्याची तजवीज ठेवण्यात आली आहे.

१०) **साथरोग** :- पावसाळ्या दरम्यान साथीच्या रोगांचा प्रादुर्भाव टाळण्यासाठी सर्व नागरिकांनी खालील प्रमाणे खबरदारी घेऊन महापालिकेस सहकार्य करावे, ही विनंती.

- पिण्याचे पाणी पंधरा मिनीटे उकळून व गाळून घ्यावे .
- शिळे अन्न, सडलेली फळे तसेच उघडयावरचे अन्नपदार्थ खाऊ नयेत.
- भाज्या, फळे इत्यादी स्वच्छ धुवून मगच खाण्यासाठी वापरावी. तसेच अन्नपदार्थ नेहमी झाकून ठेवावेत.
- अतिसाराच्या रूग्णांसाठी क्षार संजीवनी मिश्रणाचा त्वरित वापर करावा. सदर मिश्रण नजिकच्या आरोग्य केंद्रात उपलब्ध आहे.
- आवश्यकतेनुसार घरगुती पाणी शुद्धीकरणासाठी क्लोरीनचा वापर करावा.
- इमारतीमधील खालची व गच्चीवरील पाण्याची टाकी साफ व निर्जंतुक करून घ्यावी.
- घरात किंवा शेजारी साथीच्या रोगाचा रूग्ण असल्यास नजिकच्या आरोग्य केंद्रास माहिती द्यावी.
- डासांची उत्पत्ती टाळण्यासाठी घरातील पाण्याची भांडी दर आठ दिवसांनी रिकामी करून घासून धुऊन कोरडी करून मग भरण्यात यावी. सेप्टिक टँकच्या व्हेन्ट पाईपला जाळया बसविणेत याव्यात.
- कुठलाही ताप हिवताप असू शकतो याकरिता ताप आल्यावर त्वरित नजिकच्या महापालिका आरोग्य केंद्रात औषधोपचार व रक्त तपासणी करून घ्यावी.

शहरामध्ये साथ रोग पसरू नये याकामी साथरोगाची लक्षणे व नागरिकांनी घ्यावयाची दक्षता याबाबत खालीलप्रमाणे नागरिकांमध्ये जनजागृती करण्यात येत आहे.

- डेंग्यू, चिकुनगुन्या संदर्भात घ्यावयाच्या खबरदारीच्या सूचना दर्शविणारी होर्डिंग्ज सर्व शहरभर लावण्यात आलेली आहेत.
- स्थानिक केबल टी.वी. द्वारे सर्व नागरिकांना डेंग्यू संदर्भात घ्यावयाच्या खबरदारीच्या सूचना दाखविण्यात येत आहेत.
- सर्व स्थानिक वर्तमानपत्रातून जाहिरात देऊन डेंग्यू संदर्भात जनजागृती करण्यात येत आहे.
- उल्हासनगर शहरातील महत्वाच्या हॉस्पिटलच्या डॉक्टरां बरोबर बैठका घेऊन डेंग्यू, चिकुनगुन्याचा कसा मुकाबला करता येईल. यासंदर्भात चर्चा व माहितीची देवाणघेवाण करण्यात आली.
- सर्व सोसायट्यांना पाण्याच्या टाक्यांची झाकणे व्यवस्थित असण्याबाबत तसेच सोसायट्यांच्या आवारात रिकामे डब्बे, फुटक्या बाटल्या, शहाळी, टायर्स इ. अडगळीच्या वस्तु साठणार नाहीत याबाबत खबरदारी घेण्यास सांगितले आहे.
- सर्व खाजगी दवाखान्यांना पत्र पाठवून डेंग्यू, लेप्टोस्पायरोसिस, चिकुनगुन्या या आजारांच्या रूग्णांची माहिती तात्काळ महापालिकेच्या आरोग्य विभागास देण्याच्या सूचना देण्यात आल्या आहेत.
- डेंग्यू संदर्भातील पोस्टर्स व बॅनर्सची छपाई करून ती सर्वत्र प्रदर्शित करण्यात येत आहेत.
- गप्पी मासे हे डासांच्या अळया खाऊन जगतात. हे मासे विहिरी, तलाव, डबकी इ. ठिकाणी सोडण्यात येतात.

आपत्तीच्या काळात घ्यावयाची काळजी

अन्न विषबाधा

- अन्न विषबाधा टाळण्यासाठी स्वच्छ व झाकलेल्या अन्नाचे सेवन करा.
- अन्न सेवन करण्यापूर्वी हात स्वच्छ धुवूनच अन्न शिजवा / सेवन करा.
- अन्न शिजवण्याची जागा ही स्वच्छ असावी. तसेच किटक, पाळीव प्राणी तसेच प्राण्यांचा शिरकाव तेथे होणार नाही अशी स्वतंत्र व अलिप्त असावी.
- अन्न व भोजनाचे कार्यक्रम आयोजित करणाऱ्या संस्था / आयोजकांनी अन्न चांगल्या दर्जाचे व अन्न भेसळ रहित असावे याची सदैव दक्षता घ्यावी.
- अन्न धान्याचा साठा असलेली जागा स्वच्छ, निरोगी / जंतू बाधेपासून दूर अशी असावी. नसल्यास असे धान्य विषबाधेस कारण ठरू शकते.
- शक्यतो अन्न धान्य / महाप्रसाद किंवा भोजनाचे कार्यक्रम आयोजनाचे ठिकाणी आंबवलेल्या पदार्थाबाबत व दुग्धजन्य पदार्थ (दही, ताक, दुध, पनीर) याबाबत विशेष दक्षता व त्याच्या दर्जाबाबत विशेष काळजी घ्यावी. कारण हे खाद्यपदार्थ जंतू (बॅक्टेरियाने) बाधित होण्यास अति प्रवण असतात.
- स्वयंपाक बनवणारी व्यक्ती संसर्गजन्य आजार / कावीळासारखे इतर आजाराने ग्रासीत नसावी.
- मांस व इतर तत्सम अन्नपदार्थ वापरताना ते शक्यतो गरम असावेत व शिजवल्यापासून 4 -5 तासांच्या आत सेवनात आणावेत.
- अन्न शिजवण्यास वापारावयाचे पाणी शुध्द व निर्जंतुक असावे.

आगीपासून संरक्षणासाठी

- आपल्या घरामध्ये, कामाच्या ठिकाणी अथवा सार्वजनिक ठिकाणी हॉटेलमध्ये संकटकालीन बाहेर पडण्याचा मार्ग (Escape Route) जाणून घ्यावा.
- असे संकटकालीन बाहेर पडण्याचा मार्ग नेहमी अडथळे विरहित ठेवावे.
- गोदामे, घरातील कोठीघर इत्यादी ठिकाणी कचरा, तेलकट पदार्थ अथवा जळाऊ पदार्थ जमा करू नये.
- स्वयंपाक घरामध्ये विशेष काळजी घ्यावी. रात्री गॅस सिलेंडरचा रेग्युलेटर बंद करावा
- दर सहा महिन्यांनी गॅस नळी बदलावी. स्टोव्ह, मेणबत्ती इत्यादी ज्वालाग्राही वस्तू गॅसपासून दूर ठेवाव्यात.
- घरातील जुनी विजेची उपकरणे, जुन्या तुटलेल्या तारा त्वरीत बदलाव्यात.
- विजेच्या उपकरणांचा उपयोग करतांना करंटची तपासणी करावी व योग्य प्लग पिनचा वापर करावा. अधिभार केल्यास शॉर्टसर्किटमुळे आगीचा संभव असतो.
- घरातील हिटर, गॅस, इत्यादी पासून कपडे, पडदे व लाकडी वस्तू कमीत कमी तीन फूट लांब ठेवाव्यात काडेपेटया, केरोसिन, अत्तर, इस्त्री इत्यादी वस्तू लहान मुलांपासून दूर ठेवाव्यात.
- अग्निशमन नळकांडे (Fire Extinguisher) आपल्या घरामध्ये कामाच्या ठिकाणी, शाळा इत्यादी ठिकाणी ठेवून त्याचा उपयोग कसा करावा याचे प्रशिक्षण मिळणेबाबत मुख्य अग्निशमन अधिकारी यांचेकडे आग्रह धरावा.

आग लागल्यास

- लगेच अग्निशमन दलाला फोन (101) 2720131/2720132/2720133 या क्रमांकांवर संपर्क करावा.
- स्वतःच्या कपड्यांना आग लागल्यास जमिनीवर लोळून आग विझविण्याचा प्रयत्न करा, पळू नका.
- आग लागलेल्या ठिकाणी असल्यास उभे न राहता गुडघ्याच्या मदतीने सुटकेच्या मार्गाकडे (सुरक्षितपणे) सरकावे.
- तोंडावर ओला रूमाल / कपडा ठेऊन धुरापासून दूर राहण्याचा प्रयत्न करा.

बॉम्बस्फोट

- बेवारस किंवा संशयीत वस्तूची खबर मिळताच अथवा निदर्शनास येताच तात्काळ पोलीसांना कळवा.
- अनोळखी व्यक्ती / संशयीत व्यक्तीपासून सावध रहा व तसेच याबाबत पोलीस विभागास कळवा.
- बॉम्ब शोध पथक हे आपले कार्य करीत असताना त्यांना योग्य सहकार्य करा.
- बॉम्ब स्फोटासारखी आपत्कालीन परिस्थिती उदभवल्यास त्यास धैर्याने सामोरे जा.
- खोट्या अफवा पसरवू देऊ नका.
- प्रसंगी अग्निशमन दलाचीही मदत घ्या.
- बॉम्ब असल्याचे समजताच सुरक्षित अंतरावर जाऊन उभे रहा.
- धोकादायक, भिंती, काचा, बांधकामापासून स्वतःला दूर ठेवा.
- स्फोटाच्या वेळी भक्कम टेबल किंवा जिऱ्याखाली बसून रहा.
- महत्वाचे ठिकाणी, गर्दीच्या ठिकाणी प्रवेश द्वारावर सुरक्षा यंत्रणा ठेवा.
- पोलीस, डॉक्टर व मदतकार्य करणाऱ्या शासकीय यंत्रणा यांना त्यांच्या मदतकार्यात अडथळा येऊ नये, याबाबत काळजी घ्या व उगाचच गर्दी करू नका.
- बॉम्ब स्फोटाच्या बाबतीत सदैव सतर्कता व जागरूकता पाळा.

भूकंप

> जर तुम्ही भूकंपाचा धक्का बसत असताना इमारतीच्या आत असाल तर ?

1. घरातील सुरक्षित ठिकाणी आसरा घ्या. (उदा. बीमखाली, दरवाजाच्या चौकटीखाली, कॉलमजवळ)
2. लिफ्टचा वापर करू नका, दाराजवळ अथवा प्रवेशद्वाराजवळ गर्दी करू नका.
3. स्वतः शांत रहा व इतरांना शांत राहण्यास सांगा.

> जर तुम्ही रस्त्यावर असाल तर ?

1. पटकन मोकळ्या जागेत जा, घाई-गडबड, दंगा करू नका.
2. उंच, जुन्या आणि सलग असणाऱ्या इमारतीपासून, भिंती, विजेच्या तारांपासून लांब थांबा.

> जर तुम्ही गाडी चालवत असाल तर ?

1. जुन्या इमारती, भिंती, इलेक्ट्रीक वायर, केबल, वायर उंचवटा यापासून आपले वाहन लांब नेऊन थांबवा.

> भुंकंपानंतर काय कराल ?

- रेडिओ/टि.व्ही. वरून मिळणाऱ्या आपत्तीविषय सुचनांचे पालन करा.
- मुख्य धक्क्यानंतर छोटे धक्केबसू शकतात. अशा वेळी घरातून बाहेर पडण्याचा प्रयत्न करा.
- पाणी, विज, गॅस कनेक्शन सुरू असल्यास बंद ठेवा.
- धुम्रपान करू नका. काडी ओढू नका आणि वीज बटन लगेचच चालू करू नका. कारण गॅस गळती अथवा शॉटसर्किट होण्याची शक्यता असते.
- विजेच्या तारांना हात लावू नका.
- दुषित उघड्यावरचे पाणी पिणे टाळा, जेणे करून रोगांना प्रतिबंध होईल. उपलब्ध स्वच्छ पाणीच प्या.
- नुकसान झालेल्या इमारतीजवळ जाऊ नका अथवा परत राहण्यासाठी त्याचा वापर करू नका.
- रस्ते मोकळे ठेवा. जेणेकरून मदत कार्यातील वाहनांना ये-जा करता येईल.

दरड कोसळणे

- भारतीय भूवैज्ञानिक सर्वेक्षण विभाग (GSI) यांनी केलेल्या अभ्यासानुसार जर 600 मिमी पेक्षा जास्त अतिवृष्टी झाल्यास दरड कोसळण्याची शक्यता जास्त असते.
- महसूल विभाग/तहसिलदार कार्यालयातील पर्जन्यमापक यंत्राद्वारे दैनंदिन पर्जन्यमानाची माहिती घ्यावी.
- जर एका दिवशी (600 मिमी पेक्षा जास्त) अथवा सलग तीन-चार दिवसांपासून अतिवृष्टी (124 मिमी पेक्षा जास्त) होत असल्यास दरडग्रस्त भागातून सुरक्षित ठिकाणी स्थलांतरित होणे आवश्यक आहे.
- रेडिओ, प्रसारमाध्यमांतून दिलेले अतिवृष्टीचे इशारे ऐका.
- झाडे मोडणे /वाकडे होणे, विजेचे खांब वाकडे होणे दगड-गोठे एकमेकांवर आदळणे, माती मिश्रित पाणी वहाणे इ. बाबी दिसल्यास तात्काळ सुरक्षित ठिकाणी स्थलांतर करा.
- वरील लक्षणे दरड कोसळण्याची आहेत.
- दरड कोसळल्यास तात्काळ मुख्य आपत्ती व्यवस्थापन कक्ष, पोलीस, अग्निशमन दल यांना कळवावे.
- लहान मुले, महिला अपंग व्यक्ती, वृद्ध व्यक्ती, आजारी व्यक्ती यांना प्राधान्याने सुरक्षित ठिकाणी हलविण्यात यावे.
- दरड कोसळल्यास गोंधळ न करता शांतपणे मदत कार्य हाती घ्या.
- जवळच्या वैद्यकीय केंद्र, रूग्णवाहिका यांना संपर्कसाधा.
- जखमींना तात्काळ रूग्णालयांमध्य उपचारांसाठी हलवा.

पुर परिस्थितीत काय कराल ?

- शहरामध्ये अतिवृष्टी, धरणातून सोडण्यात येणाऱ्या विसर्ग व समुद्रास येणारी भरती या बाबी एकाच वेळेस आल्यास शहरात साधारणपणे पूर परिस्थिती निर्माण होते.
- आपल्या परिसराची तीव्र उताराची भौगोलिकरचना असल्यामुळे अतिवृष्टी झाल्यास अचानक नदी, नाला, ओढा यांच्या पाणी पातळीमध्ये वाढ होते. त्यामुळे घराकडे जाताना, नदी, नाला ओलांडताना कमी पाणी पातळी असल्याची खात्री करावी.

- विजेवर चालणाऱ्या उपकरणांचा पुरवठा ताबडतोब खंडीत करा. जर आधी तुम्हाला पुरासंदर्भात पूर्व सूचना मिळाली असेल किंवा तुम्हाला पूर येईल अशी शंका असेल तर तुमच्या घरातील उपयुक्त सामान व महत्वाचे कागदपत्रे इतरत्र सुरक्षित ठिकाणी हलवा.
- घरातील वाहने, जनावरे, काही उपयुक्त साहित्य उंच ठिकाणी हलवा.
- घरात काही जंतूनाशके असतील तर ती पाण्यात मिसळणार नाहीत याची दक्षता घ्या.
- घर सोडण्याआधी पाणी वीज, गॅस कनेक्शन बंद करून जा. घर सोडून जाताना दारे, खिडक्या सर्व घट्ट बंद करून जा.
- पूराच्या पाण्याजवळ चुकूनही जाऊ नका.
- पूर आलेल्या भागात विनाकारण भटकू नका, गर्दी करू नका.

गर्दीचे ठिकाण

- गर्दीच्या ठिकाणी विनाकारण धावपळ करू नका.
- गर्दीच्या ठिकाणी लहान बालके, वृद्धाची व अपंग व्यक्तींची काळजी घ्या.
- अफवांवर विश्वास ठेवू नका व अफवा पसरवू देऊ नका. आपत्कालीन परिस्थिती उद्भवल्यास पळापळ करू नका व घाबरून जाऊ नका.
- यात्रेच्या ठिकाणी आपत्कालीन परिस्थिती उद्भवल्यास तेथील नजीकच्या पोलीस व अपात्कालीन नियंत्रण कक्षाशी (कंट्रोल रुम) संपर्क साधावा.
- यात्रेच्या ठिकाणी किंवा धार्मिक स्थळी येतांना आपल्या घरातील बालके व वृद्ध व्यक्तींच्या खिशात घरचा पत्ता व फोन / भ्रमणध्वनी याची माहिती ठेवा.
- गर्दीच्या ठिकाणापासून शक्यतो स्वतःला दूर ठेवा.
- गर्दीच्या/ यात्रेच्या ठिकाणी कसल्याही बेवारस वस्तूला हात लावू नका किंवा अशी वस्तू आढळल्यास पोलीस व अपात्कालीन नियंत्रण कक्षाशी (कंट्रोल रुम) संपर्क साधावा.
- यात्रेच्या ठिकाणी किंवा धार्मिक स्थळी दर्शन घेताना शिस्तीत व सहनशीलता बाळगून शांतपणे रांगेत दर्शन घ्या.
- मनोरंजनाच्या राहाटपाळणा, इतर यांत्रिक खेळणी यांच्या ठिकाणी लहान मुलांना एकटे सोडू नका.
- आपल्या सोबतच इतरांच्या सुरक्षिततेचा विचार करून चेंगराचेंगरी टाळा.

वीज पडणे

> दरवर्षी पावसाळयामध्ये अंगावर वीज पडल्यामुळे मोठ्या प्रमाणात लोमरण पावतात अथवा दुर्घटना ग्रस्त होतात.

- वीज व वादळापूर्वी संगणक, टेलीव्हिजन इत्यादी विद्युत उपकरणे बंद करून ठेवावीत.
- शक्यतो दूरध्वनी (Fixed Telephone) चा वापर टाळावा.
- न्हाणीघरात / बाथरूम मध्ये वादळी वातावरणात शॉवर व विजेची उपकरणांचा उपयोग करू नका.

> घराबाहेर ध्यावयाची काळजी -

- आकाशात वीज चमकल्यानंतर दहा सेकंदानी मेघ गर्जनाचा आवाज आल्यास, तिथल्या 3 कि.मी. परिसरात वीज पडण्याची शक्यता समजावी.
- झाडांखाली आश्रय घेऊ नका.
- आपले वाहन विजेचे खांब व झाडे यांपासून दूर ठेऊन सावकाश चालवावे.
- सायकल अथवा दुचाकी वाहनांचा वापर टाळावा.
- आपण एखाद्या मोकळ्या परिसरात असल्यास, गुडघ्यामध्ये डोके खाली वाकून बसावे.
- जवळच्या धातुच्या वस्तू दूर ठेवावे.

> प्राथमिक उपचार

- वीज पडल्यास मुख्यतः मानवी हृदय व श्वसन प्रक्रियेस अडथळा येतो.
- विद्युतघात झाल्यास लगेच हृदयाच्या बाजूने मालीश करावी. तोंडाने श्वसन प्रक्रियेस मदत करावी.

वायूगळती

> जर तुम्ही मोकळ्या जागेत असाल तर -

- लक्षणे - डोळे चुरचुरणे, घसा खवखवणे व श्वास घेण्यास त्रास होत असल्यास घाबरून जावू नका, धीर ठेवा.
- वाऱ्याची दिशा ओळखून तिच्या विरुद्ध / काटकोनात दूर सुरक्षित ठिकाणी जा.
- आपल्या नाका - तोंडावर ओला रूमाल / कापड ठेवून दूषित वातावरणापासून दूर जा.
- वायूगळतीची सूचना मिळताच उपलब्ध असलेल्या वाहनाचा वापर करून त्वरित दूर जा.
- जनावरांना मोकळे सोडा. त्यामुळे ती सुरक्षित ठिकाणी जाऊ शकतील.
- बाधित व्यक्तीस मोकळ्या व सुरक्षित ठिकाणी हलवा, प्रथमोपचार द्या, जमल्यास पाणी प्यायला द्या. ताबडतोब डॉक्टरांचा सल्ला घ्या.

> तुम्ही घरात असाल तर -

- घरातच रहा, घर अशा वेळी सुरक्षित असते.
- घराच्या खिडक्या, दारे बंद करून घ्या म्हणजे दूषित हवा घरात येणार नाही.
- वाऱ्याच्या दिशेला खिडक्यांना, दारांना पाण्याने भिजवलेले टॉवेल, चादर वगैरे लावा त्यावर पाणी टाकत रहा.
- धमून मधून नाका तोंडावर पाण्याचे हबकारे मारा.
- वायू पूर्ण निघून गेल्याशिवाय किंवा बाहेरून मदत आल्याशिवाय बाहेर पडू नका.
- पोलीस अधिकारी यांच्या सूचना काळजीपूर्वक ऐका.
- आपत्कालीन कार्य हे आपल्या सुरक्षिततेसाठीच आहे. त्यांना संपूर्ण सहकार्य करा

रसायनांची गळती

> कारखान्याच्या बाहेर रस्त्यावरील टँकरच्या अपघातामुळे रसायनांची गळती .

- जवळच्या पोलीस स्टेशनला व अग्निशमन दलाला त्वरित सूचित करा. त्यासाठी फोन नंबर 100 व 101 वर संपर्कसाधा.
- स्थानिक सरकारी अधिकाऱ्यांना किंवा सॅच्युरी रेयॉन मधील स्पेशल टिमच्या तज्ञांना त्वरित कळवा.
- अफवा पसरवू नका व अफवांना बळी पडू नका.
- रस्ता व जवळचा परिसर प्रतिबंधित करा व नागरीकांना/शहरवासियांना सूचित करा.
- हवेच्या विरुद्ध दिशेत वा काटकोनात चालू लागा.
- रसायनांचा प्रारंभ होवू नये म्हणून नाका-तोंडावर ओला रूमाल धरा.
- माहिती नसल्यास कोणतीही कारवाई करू नका.
- वायूगळती - दरवाजे खिडक्या बंद ठेवा. ओले पडदे लावा, जनावरांना मोकळे सोडा.

> ज्वलनशील पदार्थांची गळती -

- दक्षता घ्या की ठिणगी निर्माण होणार नाही जसे गाड्यांचे इंजिन बंद ठेवा, माचीस, लायटर, मोबाईल इत्यादी वापरू नका. विद्युत उपकरण चालू अथवा बंद करू नका.
- ज्वालाग्रही रसायन पेट्रोल/डिझेल आहे असे समजून गोळा करण्यासाठी जाऊ नका.
- लक्षात ठेवा - स्वतःचा जीव धोक्यात न घालता प्रशासनाला मदत करा.

रस्ते अपघात

> पादचाऱ्यांनी पुढील गोष्टी केल्या पाहिजेत

- जेथे शक्य असेल तेथे पांथऱ्याच्या जवळून वाहतुकीकडे पाठ करून चालणे टाळावे, जर तुम्हास रस्त्यावर उतरावे लागत असेल तर, प्रथम दोन्ही बाजूकडे पहावे.
- काळोख असेल तेव्हा फिक्कट रंगाचे उजळ किंवा कपडे परिधान करावेत. उजळ किंवा चकाकतील असे जवळ बाळगावेत.
- लहान मुलांना फरसबंदी रस्त्यावर किंवा मार्गावर एकटेच जाऊ देऊ नये. जेव्हा मुलांना बाहेर न्यावयाचे असते तेव्हा, मुले व वाहने यांच्यामधून चालावे आणि मुलांचे हात घट्ट धरावेत. लहान बालकांना ढकल गाड्यांत बसवावे किंवा काट्यात ठेवावे.
- नेहमी पादचारी मार्गावरच चालावे, ते तुमच्याकरिताच बांधलेले आहेत. जेथे पादचारी मार्ग नसतो तेथे, रस्त्याच्या उजव्या बाजूच्या कडेने चालावे त्यामुळे समोरून येणारी वाहने तुम्हांस दिसू शकतील.
- जेथे पादचारी ओलांडणी असते तेथे रस्ते ओलांडावेत तुमच्या सोयी करिता त्यांना रंग लावण्यात येता.
- जेथे पादचारी ओलांडणी नसते तेथे, दोन्ही बाजूंनी येणाऱ्या वाहनांकडे लक्ष ठेवावे आणि सुरक्षित असेल. तेव्हाच रस्ता ओलांडून जावे.
- आपत्कालीन परिस्थिती असल्याखेरीज, तुम्ही मोटारीचे रस्ते किंवा (स्लीप) घसर मार्गावरून चालू नये.
- मुख्य वाहन मार्गावरून चालू नका ते प्राणघातक ठरू शकते.
- मार्गावरून चालत असताना वर्तमानपत्र वाचू नका किंवा जाहिरात फलकांकडे पाहू नका.
- मार्गावर मित्रांना अभिवादन करू नका. त्यांना बाजूच्या पादचारी मार्गावर किंवा कडेला न्यावे.

- बस गाडीची वाट पहात असताना मुख्य मार्गावर येऊ नका. पादचारी मार्गावरील ठरवून दिलेल्या बस थांब्यावर थांबावे.
- जेथे अडथळे असतील तेथे, पादचाऱ्यांकरिता ठेवलेल्या मोकळ्या जागेवरून मार्ग ओलांडावा. अडथळ्यांवरून चढून मार्ग ओलांडू नका किंवा अडथळे व मार्ग यांमधून चालू नका.
- चालत्या बस गाडीच्या मागे धावू नका. मार्गावर सुरक्षा नियमांचे पालन करावे.
- 'दारू पिऊन मार्गावर चालू नका" जर तुम्ही दारू प्यायलेले असाल तर, टॅक्सी किंवा बसने प्रवास करा किंवा कोणीतरी सुरक्षित वाहन चालविणारी तुम्हाला घरापर्यंत नेऊन सोडेल अशी व्यवस्था करा.
- रात्रीच्या वेळी मार्गावरून चालत असताना, तुम्ही अधिक स्पष्टपणे दिसावेत यासाठी रेट्रोपरावर्ती कपडे किंवा पादत्राणे परिधान करा. काळ्या / गडद रंगाचे कपडे परिधान करणे टाळावे.

> रेल्वे ओलांडणी :-

जर लाल दिवा दिसत असेल, धोक्याची घंटा वाजत असेल किंवा अडसर खाली घेण्यात आलेला असेल तर, रेल्वे मार्ग ओलांडू नका. जर कोणताही दिवा लागलेला नसेल, धोक्याची घंटा वाजत नसेल किंवा अडथळा, नसेल तर थांबा आणि दोन्ही दिशेने पहा ओलांडणीपूर्वी धोक्याची घंटा वाजते आहे, का ते ऐका.

प्रमाणित कार्यपद्धती (SOP)

अग्निशमन व आपत्कालीन सेवा

महाराष्ट्र आग प्रतिबंधक व जीव संरक्षक उपाययोजना सुधारीत अधिनियम २०२३ अन्वये मा. संचालक अग्निशमन ह्यांनी प्रसिध्द केला, ज्यामध्ये अग्निशमन विभागाकडे आपत्कालीन सेवेची जबाबदारी देखील सोपवण्यात आली. ज्यामध्ये मुख्यतः प्रतिसादाला प्राधान्य दिले गेले आहे. परंतु अग्निशमन व आपत्कालीन सेवा हा महानगरपालिकेच्या अखत्यारीत येत असल्याने महानगरपालिकेच्या हद्दीबाहेर जाऊन काम करण्यामध्ये अनेक तांत्रिक अडचणी येतात.

अग्निशमन व आपत्कालीन सेवेकडे मुख्यतः आगीशी सामना करणे एवढीच जबाबदारी राहिली नसून कोणत्याही घडनेमुळे जेव्हा जिवितहानी होण्याची शक्यता असते तेथे तात्काळ मदत पुरवण्याची जबाबदारी आलेली आहे. ह्यामध्ये इमारत पडणे, पूर परिस्थिती बरोबरच रस्त्यावरील अपघात तसेच कारखान्यातील रासायनिक पदार्थांची गळती व अपघात आदीचा अंतर्भाव होतो.

मदत कार्यासाठी विभागाला कायम स्वरुपी सज्ज रहाणे गरजेचे आहे. विभागाचे काम हे फक्त आपत्तीनंतर मदत कार्य करणे एवढेच राहिले नसून, शांततेच्या काळात (आपत्ती पूर्वकाळात), अग्निशमन व आपत्कालीन सेवा विषयी जनजागृतीचे तसेच प्रशिक्षणाचे कामही केले जाते. अग्निशमन व आपत्कालीन सेवा कोणत्याही आपत्ती काळात अत्यंत महात्वाची भूमिका बजावते. त्यांचेकडे उपलब्ध असणारी सुसज्ज यंत्रणा, प्रशिक्षित मनुष्यबळ व कायम सिध्दता हे अग्निशमन व आपत्कालीन सेवा यांचे बलस्थान आहे. दि.११/०५/२०२३ रोजी प्रसिध्द झालेल्या अग्निशमन कायद्यामध्ये अग्निशमन विभागाचे नाव अग्निशमन व आपत्कालीन सेवा असे करण्यात आले.

आपत्तीच्या तीनही स्तरावर विभागाची जबाबदारीचे खालील प्रमाणे नियोजन करता येऊ शकते.

आपत्ती पूर्व काळ	आपत्तीचा काळ	आपत्ती नंतरचा काळ
१. अग्निशमन व आपत्कालीन सेवा अंतर्गत आपत्ती व्यवस्थापन आराखडा (insite) उल्हासनगर आराखड्याशी जोडून घेणे.	१. नियंत्रण कक्षाकडे आलेल्या घटनेची सत्यता पडताळून बघणे व त्या प्रमाणे मनुष्य बळ व साधन सामुग्रीची तयारी करून घटना स्थळी पोहोचणे.	१. निवारण झालेल्या आपत्तीचा अहवाल तयार करून तो शहर, जिल्हा व राज्यस्तरीय विभागाला पाठवणे.
२. विभागा अंतर्गत एकत्मिक प्रतिसाद (incident Responce System) पध्दती निर्माण करून त्याचे अंमलबजावणी करण्यासाठी गरजेप्रमाणे कर्मचाऱ्यांना विभागाअंतर्गत प्रशिक्षण देणे.	२. मा. आयुक्त, मा. अतिरिक्त आयुक्त, मा. उप-आयुक्त व अग्निशमन व आपत्कालीन सेवा प्रमुखांनी घटनेची तात्काळ माहिती देणे.	२. आपत्तीशी सामना करतांना आलेल्या अडचणी संबंधित व प्रत्यक्ष काम केलेल्या कर्मचाऱ्यांकडून समजावून घेणे व त्याचा अहवाल करून महानगरपालिकेकडे पाठवणे.
३. नव्याने येणाऱ्या साधनांची माहिती करून घेऊन त्याचे प्रशिक्षण संबंधित कर्मचाऱ्यांना देणे.	३. घटनेची माहिती आपत्ती व्यवस्थापन विभागाला देणे तसेच मा. आयुक्त व संबंधित विभागीय अधिकाऱ्यांना देणे. तक्रार नोंद वही मध्ये करणे.	३. सामना करतांना निर्माण झालेल्या प्रश्नांवर योग्य उपाय योजना करणे. आपत्ती पूर्व काळ योजना करणे.
४. कर्मचाऱ्यांचे मानसिक व शारीरिक तंदुरुस्ती उत्तम		४. मनुष्यबळा संबंधित अडचणी

<p>ठेवण्यासाठी कार्यशाळांचे व विविध कार्यक्रमांचे आयोजन करणे. कर्मचारी प्रशिक्षित होतील असे नियोजन करणे.</p> <p>५. वर्षभराचे प्रशिक्षणाचे वेळापत्रक बनवणे व जास्तीत जास्त कर्मचारी प्रशिक्षित करणे.</p> <p>६. विभागांतर्गत सुरक्षा कवायती (Mock Drills) चे आयोजन करणे तसेच इतर विभागांनी आयोजित केलेल्या कवायतीत सहभागी होणे.</p> <p>७. शहरातील संभाव्य आपत्तीचा व संभाव्य स्थळांचा अभ्यास करून आपत्ती निहाय विभागाचा आराखडा तयार करणे.</p>	<p>४. आपत्तीग्रस्त जागेची पाहणी करून अधिकचा परिसर प्रभावित होणार असल्यास गरजेप्रमाणे NDRF जिल्हा आ. व्य. कक्षाची मदत मागून घेणे वा पाचारण करणे.</p> <p>५. IRS पद्धतीचा परिपूर्ण वापर करून परिस्थिती जास्तीत जास्त वेगाने नियंत्रणात आणण्यासाठी प्रयत्न करणे.</p> <p>६. जखमींना तसेच बाधितांना सुरक्षित स्थळी हलवण्यासाठी इतर विभागातील यंत्रणांची मदत घेणे. (हे स्थलांतर हे आपत्ती प्रमाणे व तीव्रतेनुसार बदलणारे/अवलंबून असेल)</p>	<p>असल्यास त्यासाठी प्रशिक्षणे आयोजित करणे.</p> <p>५. एकात्मिक प्रतिसाद पद्धत राबवली गेली का ते तपासणे व त्यानुसार नियंत्रण कक्ष, मनुष्यबळ व साधन सामुग्री यातील अडचणी समजावून घेऊन त्याच्या निवारणासाठी प्रयत्न करणे.</p> <p>६. घटनेनंतर सर्व सहभागी कर्मचाऱ्याची बैठक घेऊन त्रुटींचा विचार करणे व तशी घटना पुन्हा घडल्यास करावयाच्या कृतीत सुधारणा करणे.</p>
---	---	--

आरोग्य विभाग

सहभागी आस्थापना

- आरोग्य विभागाचे सर्व उपविभाग
- समाजसेवी संस्था

आपत्तीग्रस्तांना योग्य प्रकारची वैद्यकीय मदत जलदगतीने मिळू शकली, तर जिवितहानी मोठ्या प्रमाणात नियंत्रणात आणता येते तसेच जखमींवर योग्य उपचार करणे शक्य होते.

आरोग्य विभागाकडे उपलब्ध असलेली सुविधा, तज्ञ वैद्यकीय अधिकारी, प्रशिक्षित कर्मचारी

आदींनी आपत्तीशी सामना करणाऱ्या इतर यंत्रणांच्याबरोबर काम केले व योग्य सहकार्य केले तर भूकंप, पूर, रस्ता, रेल्वे, कारखाने यात घडणारे अपघात, विषबाधा, चेंगरा चेंगरी आदी घटनांच्या वेळी आरोग्य विभागाने केलेले काम हे मोठ्या प्रमाणात बाधितांची संख्या नियंत्रित करू शकते. जिवितहानी कमी करणे शक्य आहे.

धोका आपत्तीत परावर्तित होण्याची शक्यता लक्षात घेऊन त्याच्या अनुषंगाने धोका टाळण्यासाठी अथवा होणारे नुकसान सिमित करण्यासाठी वेगाने पावले उचलणे गरजेचे ठरते व त्यात आरोग्य विभागाचा सहभाग महत्वाचा ठरतो. हे साध्य करण्यासाठी आपत्तीच्या तीनही स्तरावर विभागाने काम करणे गरजेचे असते. त्याची साधारण जबाबदारी खालील प्रमाणे.

आपत्ती पूर्व काळ	आपत्ती चा काळ	आपत्ती नंतरचा काळ
१. आरोग्य विभागाचा (अंतर्गत) आपत्ती व्यवस्थापन आराखडा तयार करणे व अद्ययावत करणे.	१. नियंत्रण कक्षाशी संपर्क साधून झालेल्या आपत्ती बाबतची सत्यता पडताळून बघणे. मा. आयुक्त, आपत्ती	१. बाधितांच्यासाठी निर्माण केलेल्या तात्पुरत्या निवारा केंद्रासाठी प्रथमोपचार केंद्र सुरु करणे व गरजेप्रमाणे तेथे औषधे, लसीकरण सविधा, धुरळणी, फवारणी साहित्य त्यासाठीचे मनुष्यबळ उपलब्ध करून देणे.
२. आरोग्य खातयाच्या अंतर्गत आपत्ती व्यवस्थापनासाठी निधीची तरतूद करणे.	२. व्यवस्थापन कक्ष, यांच्या आदेशाप्रमाणे कार्यवाही करणे.	२. झालेल्या घटनेचा आरोग्य विभागाशी निर्माण झालेल्या प्रश्नांचा निगडीत अभ्यास करणे.
३. शहर स्तरावर शीघ्र कृती दल तयार करणे व त्यांना आरोग्य विषयीच्या प्रथमोपचार, मदत बचाव आदी विषयात प्रशिक्षित करणे.	३. झालेल्या नुकसानीचा तसेच संभाव्य नुकसानीचा अंदाज/संख्या उदाहरणार्थ जखमींची संख्या, त्यांना लागणारी मदत याबाबतची माहिती नियंत्रण कक्ष तसेच स्थानिक स्तरावर उपलब्ध असलेले आरोग्य विभाग कर्मचारी यांच्याकडून माहिती घेणे.	३. त्यामध्ये लक्षात आलेल्या त्रुटीवर उपाय करणे.
४. शहरातील पन्नास किंवा जास्त खाटांची रुग्णालये यांची सूची तयार करणे व त्यांची माहिती योग्य पद्धतीने एकत्रित करून ठेवणे,	४. गरजेप्रमाणे उपलब्ध रुग्णवाहिकांना पाचारण करणे व त्यांचे नियोजन करणे.	४. घटनेचा अहवाल तयार करणे.
५. आरोग्य विभागाकडे व विभागांतर्गत असणारी इस्पितळे		५. त्रुटी दूर करण्यासाठी लागणारे प्रशिक्षण, साहित्य, निधी याच्या उपलब्धतेसाठी पाठपुरावा करणे.

<p>व आरोग्य केंद्रे यांच्यामध्ये समन्वय निर्माण करून कायमस्वरूपी औषधांचा साठा, फवारणीसाठी वा धुरळणीसाठी लागणारी औषधे व साहित्य गरजेप्रमाणे व योग्य अपघात स्थळी तातडीने प्रमाणात उपलब्ध ठेवणे तसेच इतर वैद्यकीय सुविधा (उपकरणे/कर्मचारी) उपलब्ध राहतील व वापरण्यास योग्य रहातील याची काळजी घेणे.</p> <p>६. विभागांतर्गत इस्पितळे व आरोग्य केंद्रे येथे कार्यरत असणारे डॉक्टर व इतर कर्मचारी यांना आपत्ती व्यवस्थापनाच्या अंगाने प्रशिक्षित करणे तसेच विविध आपत्तीला सामोरे जाण्यासाठी सज्ज करणे.</p> <p>७. त्यांचे जबाबदारीचे वाटप त्यांना समजावून सांगणे.</p> <p>८. सर्व इस्पितळे व आरोग्य केंद्रांचे सुरक्षा परीक्षण (audit) करून योग्य त्या उपाय योजना करणे.</p> <p>९. इतर विभागाच्या सहाय्याने / सहकार्याने व शीघ्र कृतीदलाच्या सहभागाने सुरक्षा कवायतीचे आयोजन करणे. अथवा इतर विभागांनी केलेल्या कवायतीत सहभागी होणे. (दरवर्षी किमान 2 वेळा)</p> <p>१०. शहर स्तरावर आपत्ती व्यवस्थापन नियंत्रण कक्ष व संपर्क यंत्रणा उभारून तिची चाचणी वारंवार घेणे व ती इतर नियंत्रण कक्षाशी संलग्न करणे.</p> <p>११. रक्तपेढ्या, मदत बचावगट, समाजसेवी संस्था, रुग्णवाहीकांचे</p>	<p>५. नजीकच्या इस्पितळामधील उपलब्धता बघून तसेच तेथे उपलब्ध असणाऱ्या सुविधांच्यानुसार बाधित इस्पितळात हलवणे.</p> <p>६. आपघात स्थळी तातडीने प्रथमोपचार केंद्र सुरु करणे. त्यासाठी गरजेप्रमाणे औषधे, साहित्य व मनुष्यबळ उपलब्ध करून देणे.</p> <p>७. प्रथोपचार, आरोग्य सेवा पुरवणाऱ्या सामाजिक संस्थाशी संपर्क करून त्याचे सहकार्य घेणे.</p> <p>८. मिळालेल्या माहितीच्या आधारे आरोग्य विभागाकडे उपलब्ध असलेली सामुग्री औषधसाठा मनुष्यबळ तसेच रुग्णवाहिका व इतर वाहने कार्यान्वयीत करणे व गरजेप्रमाणे घटनास्थळावर ती पोचतील ह्यासाठी प्रयत्न करणे.</p> <p>९. महानगरपालिका क्षेत्रातील संबंधित अधिकारी कार्यालयाशी संपर्क साधून उपलब्ध साधन सामुग्री मधील त्रुटी कमी करणे अथवा लागणारी अधिक मदत ही इतर विभागांकडून उपलब्ध करून घेणे</p> <p>१०. मदत बचावकार्य सुरु असताना अग्निशमन विभाग तसेच आपत्तीव्यवस्थापन कक्षाचे कर्मचारी यांच्यासोबत सहकार्य करणे व त्यांना आवश्यक ती साधनसामुग्री व मनुष्यबळ पुरवण्यास सहकार्य करणे.</p> <p>११. जखमींची वर्गवारी करणे व त्यांना गरजेप्रमाणे संबंधित इस्पितळात दाखल करणे व त्याची</p>	<p>६. आपत्तीला सामोरे जाताना झालेल्या त्रुटींचा अभ्यास करून त्याच्या अनुषंगाने इस्पितळाच्या तसेच विभागाच्या आपत्ती व्यवस्थापन आराखड्यामध्ये योग्य बदल करणे त्याच्या अनुषंगाने कर्मचारी प्रशिक्षण व जनजागृती अभियान यामध्ये बदल करणे.</p> <p>७. आपत्ती नंतरच्या काळात आलेल्या अनुभवांचा व लक्षात आलेल्या त्रुटींचा आधार घेऊन पुढील कवायतीचे नियोजन हे धोका आपत्ती तसेच प्रवण गट यांचा विचार करून नव्याने कवायतीचे स्वरूप ठरवणे.</p> <p>८. नागरिकांचा सहभाग वाढवण्यासाठी उपाय योजना करणे.</p> <p>९. स्थानिक स्तरावरील वैद्यकीय सेवा देणाऱ्या संस्था, सामाजिक संस्था, NSS, NCC रक्तपेढ्या ह्यांच्याशी संपर्क ठेवून गरजेप्रमाणे त्यांच्या सेवा उपलब्ध करून घेणे.</p>
---	---	--

<p>चालक यांना प्रशिक्षित करणे.</p> <p>१२. जनजागृतीसाठी पोस्टर, घोषणा आदी तयार करणे व विद्यार्थी, जनसामान्य, समाजसेवी संस्था यांना आरोग्य विषयात प्रशिक्षित करणे.</p> <p>१३. आरोग्य विषयीच्या धोक्याबाबत (साथीचे रोग, विषबाधा, अपघात इ) जनजागृती अभियान राबवणे व प्रशिक्षणाचे आयोजन करणे.</p>	<p>नोंद ठेवणे सदर नोंद ही महानगरपालिका नियंत्रण कक्ष यांच्याकडे वेळोवेळी पोहोचवणे.</p> <p>१२. आपत्ती काळात वैद्यकीय मदत देऊ शकणाऱ्या समाजसेवी संस्थाशी संपर्क करून त्यांना सहाय्य देण्यासाठी बोलवून घेणे.</p> <p>१३. आपत्तीबाबत तिची उत्पत्ती तसेच झालेले नुकसान याचे ठराविक काळाने विश्लेषण करणे व ते प्रसार माध्यमाच्यापर्यंत योग्य अधिकाऱ्यांमार्फत प्रसारित करणे.</p> <p>१४. आरोग्य विभागाचा नियंत्रण कक्ष आपत्तीची सूचना मिळताच कार्यान्वयीत करणे व त्याचा महानगरपालिका आपत्ती व्यवस्थापन विभाग यांच्याशी योग्य अधिकाऱ्यांमार्फत संपर्क व्यवस्था प्रस्थापित करणे.</p> <p>१५. तात्पुरता निवारा सुविधा निर्माण केली असल्यास तेथे गरजेप्रमाणे प्रथमोपचार, वैद्यकीय सेवा, लसीकरण, संसर्गजन्य आजाराच्या नियंत्रणासाठी उपाय योजना करणे.</p> <p>१६. आपत्ती काळातील घटनांची आरोग्य विभाग नियंत्रण कक्ष संबंधित घटनांची योग्य नोंद ठेवणे.</p>	
--	---	--

पाणी पुरवठा

सहभागी आस्थापना

- पाणी पुरवठा विभागाचे सर्व उपविभाग
- समाजसेवी संस्था
- महानगरपालिका व जिल्हाधिकारी कार्यालय यांचे नियंत्रण कक्ष

सामान्य परिस्थितीत शहराला शुद्ध व पुरेसा पाणीपुरवठा करण्याची जबाबदारी पाणी पुरवठा विभाग पार पाडीत असते. पाण्याची उपलब्धता, तिचे समान वाटप तसेच यंत्रणेच्या दुरुस्तीचे काम नियमितपणे काम चालू असते. परंतु आपत्तीच्या काळात, आपत्तीच्या व्याप्तीनुसार व प्रकारानुसार पाणीपुरवठा विभागाला विविध प्रकारे काम करावे लागते ह्या सर्वांमध्ये महत्त्वाचा भाग हा आपत्तीग्रस्तांना शुद्ध पाण्याचा पुरवठा करणे तसेच जर आपत्तीग्रस्तांना स्थलांतरित केले असेल तर त्यांच्या शिबिरांना आवश्यकतेनुसार पाणीपुरवठा करणे गरजेचे असते हा पाणीपुरवठा सामान्य वापर तसेच पिण्यासाठी अशा दोन प्रकारांमध्ये विभागला जातो सामान्य वापरामध्ये स्वयंपाक, आंघोळ तसेच इतर स्वच्छतेसाठी लागणारे पाणी तर शुद्ध पाणी हे बाधितांना पिण्यासाठी देणे गरजेचे असते.

पाणी ही मानवाची मूलभूत गरज असल्यामुळे आपत्ती काळात या विभागाचे कार्य अत्यंत महत्त्वाचे ठरते. ह्यासाठी खालील तीन स्तरावर विभागाने काम करणे गरजेचे ठरते.

आपत्तीची माहिती कळताच आपत्तीच्या प्रकार, व्याप्ती प्रमाणे लागणारा पाणीपुरवठा शुद्ध व वापरण्यासाठी किती आहे त्याची गरज तपासणे.

नियंत्रण कक्ष अग्निशमन विभाग व प्रादेशिक आपत्ती व्यवस्थापन केंद्र यांच्याशी संपर्क साधून त्यांना लागणाऱ्या पाण्याची गरज पूर्ण करण्यासाठी नियोजन करणे.

आपत्तीग्रस्तांना शाळेत अथवा इतरत्र स्थलांतरित केले जाणार असेल तर त्याबाबतची माहिती घेऊन त्या ठिकाणी पिण्यासाठी व इतर वापरासाठी पाण्याची सोय करणे त्याप्रमाणे वाहन व्यवस्था व वितरण व्यवस्था तयार करणे.

काही कारणारे शुद्ध पाणीपुरवठा करता येत नसल्यास तात्पुरत्या स्तरावर शुद्धीकरणाची सोय करणे.

आपत्ती पूर्व काळ	आपत्ती चा काळ	आपत्ती नंतरचा काळ
१. खात्याच्या अंतर्गत आपत्ती व्यवस्थापनासाठी निधीची तरतूद करणे.	१. नियंत्रण कक्षाशी संपर्क साधून झालेल्या आपत्ती बाबतची सत्यता पडताळून बघणे.	१. मा. आयुक्त यांच्या मार्गदर्शनाप्रमाणे शहरातील पिण्याच्या पाण्याचे नियोजन करणे.
२. विभागाचा (अंतर्गत व बाह्य) आपत्ती व्यवस्थापन आराखडा तयार करणे व अद्ययावत करणे.	२. मा. आयुक्त, आपत्ती व्यवस्थापन कक्ष, मा. जिल्हाधिकारी यांच्या आदेशाप्रमाणे कार्यवाही करणे.	२. आपत्ती काळात अग्निशमन विभागाला त्याच्या गरजेप्रमाणे घटना स्थळाजवळ पाणी उपलब्ध करून देणे.

<p>3. पाण्याच्या पाईप लाईन तसेच व्हॉल्व नियमीतपणे तपासणे त्याची निगराणी ठेवणे,</p> <p>४. जलशुद्धीकरण केंद्राला होणारा पाणीपुरवठा हा विना अडथळा कायमस्वरूपी मिळेल हे पाहणे.</p> <p>५. जलशुद्धीकरण केंद्र हे योग्य प्रमाणात व जरूरीप्रमाणे शुद्ध पाणी निर्माण करणे व त्याचा पुरवठा समानतेने करणे.</p> <p>6. विभागाकडे असलेले पाण्याचे टँकर हे कायमस्वरूपी वापरण्यास योग्य ठेवणे ज्यांचा 5. आपत्ती काळात विविध कामासाठी उपयोग करणे शक्य होईल.</p> <p>७ आपत्ती काळात लागणारा पाणी पुरवठा हा गरजेचा प्रमाणे होण्यासाठी पाणी पुरवठ्याचे नियोजित करण्यासाठी आराखडा तयार करणे व त्याचा अंतर्भाव विभागीय आराखड्यात करणे आपत्तीग्रस्त जागेला गरजेप्रमाणे पाणीपुरवठा करणे शक्य होईल हे पाहणे.</p> <p>८. शुद्धीकरणासाठी लागणारी सर्व यंत्रणा वा औषधे कायमस्वरूपी योग्य प्रमाणात उपलब्ध ठेवणे.</p> <p>९. आपत्तीच्या काळात लागणारा जास्तीच्या पुरवठ्यासाठी गरजेप्रमाणे शुद्धीकरणासाठीची औषधे व शुद्धीकरणासाठी लागणारी यंत्रणा सक्षम ठेवणे.</p> <p>१०. जलशुद्धीकरण केंद्राला होणारा पाणीपुरवठा हा विना अडथळा कायमस्वरूपी मिळेल हे पाहणे</p>	<p>3. आपत्तीची माहिती कळताच आपत्तीच्या व्याप्तीप्रमाणे व स्वरूपाप्रमाणे लागणारा पाणीपुरवठा शुद्ध व वापरण्यासाठी किती आहे त्याची गरज तपासणे</p> <p>४. नियंत्रण कक्ष अग्निशमन विभाग व प्रादेशिक आपत्ती व्यवस्थापन केंद्र यांच्याशी संपर्क साधून लागणारी पाण्याची गरज पूर्ण करण्यासाठी नियोजन करणे.</p> <p>५. आपत्तीग्रस्तांना शाळेत अथवा इतरत्र स्थलांतरित केले जाणार असेल तर त्याबाबतची माहिती घेऊन त्या ठिकाणी पिण्यासाठी व इतर वापरासाठी पाण्याची सोय करणे त्याप्रमाणे वाहन व्यवस्था व वितरण व्यवस्था तयार करणे.</p> <p>६. काही कारणाने शुद्ध पाणीपुरवठा करता येत नसल्यास तात्पुरत्या स्तरावर शुद्धीकरणाची सोय करणे.</p> <p>७. आगीसारख्या आपत्तीच्या वेळी त्या भागात योग्य दाबाने व सलगपणे पाणी पुरवठा करणे.</p>	<p>3.विभागाकडे असलेले मनुष्यबळ, साधन सामुग्री आपत्ती निवारणासाठी लागणारे मदत साहित्य आदी गरजेप्रमाणे संबंधित विभागाला उपलब्ध करून देणे.</p> <p>४. निवासी शिबिराला शुद्ध व वापरण्याचे पाणी नळ अथवा Tanker द्वारे उपलब्ध करून देणे.</p> <p>५. आपत्ती काळात लागणारा पाणीपुरवठा हा गरजेच्याप्रमाणे करणे त्यासाठी इतर भागांचा पाणीपुरवठा नियोजित करणे जेणेकरून आपत्तीग्रस्त जागेला गरजेप्रमाणे पाणीपुरवठा करणे शक्य होईल हे पाहणे.</p>
--	---	---

<p>त्यातील त्रुटी लक्षात घेऊन त्यावर उपाय योजना करणे जेणेकरून आपत्ती काळात अडचण होणार नाही.</p> <p>११. इतर भागातील पुरवठा गरजेप्रमाणे कमी करावयाचा असल्यास त्यांना पुरवठा समानतेने करण्यासाठीचे नियोजन करणे.</p>		
--	--	--

पावसाळी गटारे व मलनिस्सारण

मागील अनेक वर्षांत एक गोष्ट प्रकर्षाने लक्षात आली आहे की पावसाळ्याच्या काळात थोड्या प्रमाणात अधिक पाऊस झाला की शहराच्या अनेक भागांमध्ये पाणी तुंबणे, गटारे तुंबणे अशासारख्या अनेक तक्रारी समोर येत असतात. ह्यामुळे रोगराई, डासांची उत्पत्ती स्थाने वाढणे, अपघात, तसेच लेपटोस्पायारोसीस (Leptospirosis) सारख्या आजारांची पण शक्यता असते.

शहरांमध्ये तुंबलेल्या पाण्यामुळे जनजीवन विस्कळीत होते ह्यासाठी मलनिस्सारण व पावसाळी गटारे यांची नियमित तपासणी स्वच्छता व दुरुस्ती ह्याकडे प्रकर्षाने लक्ष देणे गरजेचे असते

आपत्ती पूर्व काळ	आपत्ती चा काळ	आपत्ती नंतरचा काळ
१. खात्याच्या अंतर्गत आपत्ती व्यवस्थापनासाठी निधीची तरतूद करणे.	१. नियंत्रण कक्षाशी संपर्क साधून झालेल्या आपत्ती बाबतची सत्यता पडताळून बघणे.	१. पुरामुळे अथवा इतर काही कारणांमुळे ज्या पाईपलाईनला कोणते प्रकारचे नुकसान पोहोचले असल्यास अथवा दुरुस्तीची गरज असल्यास त्याचे तात्काळ अवलोकन करून ते दुरुस्त करण्याची व्यवस्था करणे.
२. विभागाचा (अंतर्गत व बाह्य) आपत्ती व्यवस्थापन आराखडा तयार करणे व अद्ययावत करणे.	२. आपत्ती व्यवस्थापन विभाग, मा. आयुक्त जिल्हाधिकारी कार्यालय, नियंत्रण कक्ष यांचे मार्गदर्शनाखाली विविध जागी पाणी तुंबलेले असल्यास त्यासाठी यंत्रणा सज्ज करणे.	२. निर्माण झालेल्या परिस्थितीचा अभ्यास करून तशी परिस्थिती पुन्हा निर्माण होऊ नये म्हणून उपाययोजना करण्यासाठी विभागाच्या आपत्ती व्यवस्थापन आराखड्यात बदल करणे अथवा त्या प्रकारची तजवीज आराखड्यामध्ये करणे.
३. शहरांमध्ये अतिवृष्टीमुळे कोणकोणत्या ठिकाणी पाणी साठून राहते अशा जागा शोधणे.	३. तुंबलेले पाणी तसेच गटारांमुळे वापरता न येणारे रस्ते हे ताबडतोब मोकळे करून साठलेले पाणी बाजूला वळवून घेणे व वाहतूक सुरळीत करून देणे.	३. आपत्तीशी सामना करताना कोणत्याही प्रकारची हानी अथवा अपघात झाला असल्यास त्यावर उपाययोजना शोधणे जेणेकरून पुन्हा अशी हानी किंवा अपघात होणार नाही याची दक्षता घेणे.
४. या जागी पावसामुळे अथवा नदी/नाल्याने प्रवाह बदलल्यामुळे पाणी साठत असेल तर त्याचा निचरा होण्यासाठी योग्य उपाययोजना करणे.	४. विभागाकडे उपलब्ध असलेली यंत्रसामग्री व कर्मचारी इतर विभागांना आपत्ती काळात गरजेप्रमाणे उपलब्ध करून देणे.	४. आपत्ती नुरूप प्रशिक्षण कर्मचाऱ्यांना देणे.
५. साठलेले पाणी पंपाच्या साह्याने हटवण्यासाठी उपलब्ध पंप तसेच पाईप हे कायमस्वरूपी तयार ठेवणे.		५. झालेल्या आपत्तीचा अभ्यास
६. गटारे साफ करत असताना अपघात घडण्याची शक्यता लक्षात घेऊन त्या अनुषंगाने संबंधित कर्मचारी प्रशिक्षित करणे.		
७. गटारे साफ करतानाचे अपघात		

<p>लक्षात घेऊन ते टाळण्यासाठीची यंत्रसामुग्री उपलब्ध करून घेणे व ती सज्ज ठेवणे.</p> <p>८. प्रशासनाच्या इतर विभागांची संपर्क साधून त्यांच्यामार्फत गटारे तुंबण्याच्या जागा तसेच त्यावरील झाकणे याबाबतची माहिती घेऊन त्या त्रुटी दूर करणे.</p>		<p>करून त्याचा अहवाल तयार करणे व तो प्रशासनाला सादर करणे.</p> <p>६. आपत्तीशी सामना करताना इतर विभागांशी समन्वय साधताना लक्षात आलेल्या त्रुटींचा अभ्यास करणे व त्यावर उपाय योजना करणे. ह्या उपयोजना प्रशासनाच्या व योग्य अधिकाऱ्यांच्या नजरेस आणून देणे.</p> <p>७. नागरिकांचा सहभाग वाढवण्यासाठी उपाय योजना करणे.</p>
--	--	--

उल्हासनगर महानगरपालिका

उल्हासनगर महानगरपालिका क्षेत्रातील प्रभाग समितीनिहाय धोकादायक व अतिधोकादायक बांधकामाची यादी सन २०२४-२०२५

दि. १०/०५/२०२४

प्रभाग समिती क्रमांक	अतिधोकादायक, राहण्यास अयोग्य व तात्काळ निष्कासीत करण्यायोग्य धोकादायक इमारतीची माहिती	इमारत रिकामी करून संरचनात्मक दुरुस्ती करणे प्रवर्गामध्ये मोडणाऱ्या धोकादायक इमारतीची माहिती	इमारत रिकामी न करता संरचनात्मक दुरुस्ती करणे.	इमारतीची किरकोळ दुरुस्ती प्रवर्गामध्ये मोडणाऱ्या धोकादायक इमारतीची माहिती	एकूण	धोकादायक इमारतीची माहिती (ऑडीट रिपोर्ट नसलेले)
	प्रपत्र १ (सी-१)	प्रपत्र २ (सी-२ए)	प्रपत्र (सी-२बी)	प्रपत्र-सी ३.		
	१	२	३	४	५	६
प्रभाग समिती क्रमांक १	४	९	७५	४	९२	१३
प्रभाग समिती क्रमांक २	२	१४	४६	४	६६	१६
प्रभाग समिती क्रमांक ३	०	१२	५१	६	६९	८
प्रभाग समिती क्रमांक ४	१	११	२९	६	४७	१५
एकूण	७	४६	२०१	२०	२७४	५२

उल्हासनगर महानगरपालिका

आरोग्य विभाग

मुद्दा :- पावसाळा सुरु होण्यापूर्वी शहरातील लहान मोठे नाले सफाई करणेबाबत...

पावसाळ्यात अतिवृष्टीमुळे शहरात पूर स्थितीजन्य परिस्थिती निर्माण होवू नये म्हणून महानगरपालिकेकडून दरवर्षी शहरातील लहान नाले सफाईची कामे हंगामी रोजंदारी मजूरामार्फत तसेच मोठे नाले सफाईची कामे पोकलन मशीनद्वारे करून घेण्यात येत आहे.

चालू वर्षात (सन २०२४) शहरातील लहान-मोठे नाले सफाईसाठी महापालिकेने खालीलप्रमाणे कार्यवाही केलेली असून सर्व नाले सफाईची कामे जून अखेरपर्यंत पूर्ण करण्यात येतील.

२) शहरातील ४३ मोठे नाले सफाईसाठी -- ०५ पोकलन मशीन, ०३ जे.सी.बी. व दररोज अंदाजे ३०० ते ३५० सफाई कामगार

(अ) इएक्स - ६०, (ब) इएक्स - १०० (१००), इएक्स - २००, पोकलन मशीन मार्फत नाले सफाईची कामे हाती घेतलेली आहेत.

पावसाळ्यात शहरात साथरोग उद्भवू नये म्हणून किटकनाशक औषधांची फवारणी करण्यासाठी पुरेसा किटकनाशक औषधाचा साठा महापालिकेने उपलब्ध करून ठेवलेला आहे.

उल्हासनगर शहरातील नाल्याचे नांव व पत्ता

अ.क्र.	नाल्याचे नाव व पत्ता
१	हरसन मेहता गेट ते नाका नं. 10 (मनुष्य बळद्वारे)
२	डी.टी. कलानी कॉलेज ते राजीव गांधीनगर, शहाड नाका
३	हिरा मॅरेज हॉल पाठीमागील मोठानाला ते बाँबी सायकल ते रॉयल रेसीडन्सी
४	राजीव गांधीनगर आतमधील कच्चा नाला (जेसीबी द्वारे)
५	जुना पेट्रोलपंप ते शिवमंदिर रेल्वे फाटक पर्यंत कलव्हर्ट (जेसीबी द्वारे)
६	कुमार सोसायटी ते बॅ.नं. 444 गार्डन
७	केंब्रीज शो रुम ते गुजराथी स्कूलपर्यंत
८	गार्डन 444 ते केंब्रीज शो रुम (जेसीबी द्वारे)
९	याकुब भंगार दुकान ते यादव किरणा (जेसीबी द्वारे)
१०	किर्तीपथ एम.आय.डी.सी. पासून माने गॅरेज चारपाई पर्यंत
११	व्हाईट हाऊस ते तबेला टिल्लुमल सोसायटील मागील नाला
१२	टिल्लुमल सोसायटी ते शानदार अपार्टमेंट
१३	शानदार अपार्टमेंट ते हनुमान मंदिर ते थेट पुरीभाजी खत्ता पर्यंत
१४	चौहान फर्निचर मागुन लासी गल्ली ते कृष्णा बिल्डिंग पर्यंत

१५	मनशाराम कचराकुंडी बाजुने ते 444 गार्डन पर्यंत
१६	कृष्णा सोसायटी, बाशराम सोसायटी मागे ते हिरा मॅरेज हॉल
१७	कालीमाता मंदिराचा मोठा भवानीनगर ते आय.टी.आय. कॉलेज पर्यंत व मधील नाला
१८	जेकप कपाउंड ते डॉलीवाला पर्यंत
१९	वडोल गांव ते सम्राट अशोक नगर व्हाया पहलुमल कम्पाउंड उल्हासनगर स्टेशन पर्यंत
२०	एम.एस.ई.बी. ऑफिस ते सम्राट अशोक नगर ते वडोल गांव पर्यंत
२१	एम.एस.ई.बी. चा मोठा नाला
२२	सी.एच.एम. कॉलेज जवळील नाला
२३	सी-ब्लॉक ते सॅच्युरी कॉलनी रेल्वे लाईनच्या समांतर
२४	भगवान बाबा मंदिर ते गॅस गोडाऊन मार्गे वालधुनी नदी (मनुष्य बळद्वारे)
२५	बौध्द नगर पटरी ते राम गिरधर इंडस्ट्रिज, वाघरी पाड्याचा नाला ते वालधुनी नदी
२६	स्मशान भुमी ब्रिज, वालधुनी नदी ते शांतीनगर नाका नं. 1 पर्यंत
२७	लेप्रेसी कॉलनी, रेल्वे लाईन
२८	चित्रा कम्युनिकेशन पासुन कृष्णरोग वसाहत पर्यंत
२९	वासु चाळ पासुन फॉलवर लाईनचा मोठा नाला (मनुष्य बळद्वारे)
३०	फॉलवर लाईन पासून गणेश नगर कलव्हर्ट पर्यंत
३१	दुनिचंद कालानी शाळा ते पांडवनगर
३२	स्वामी शांत प्रकाश आश्रम गोशाळा मागील मोठा नाला
३३	गणेश नगर ते दुनिचंद कालानी शाळेपर्यंत
३४	कोमल सर्व्हिस सेंटर ते इंदिरा नगर गॅस गोडाऊन पर्यंत
३५	धर्मा पाटील चाळ ते स्वामी शांतीप्रकाश शाळेमागून दुर्गापाडा पर्यंत
३६	भगवान वायले ते धर्मात्मा कॉलनी
३७	खत्रा कम्पाउंड ते खामदेव पाडा पर्यंत
३८	संतोषी माता कॉलनी ते शांतीप्रकाश आश्रम
३९	विजय पाटील ऑफिस ते शिवमंदिर नाला वाया एकता नगर कैलास कॉलनी
४०	इंदिरा नगर ते कैलास कॉलनी विजय ऑफिस जवळ
४१	तसेच शहरातील इतर छोटे/मोठे नाले
४२	साईनाथ कॉलनी ते पांडव कॉनी
४३	गणेश नगर लहान कलव्हर्ट

आपत्ती नियोजनाचे तीन स्तर

आपत्तीच्या एकंदर कालखंडाची तीन स्तरावर विभागणी केल्यास नियोजन प्रभावीवणे करता येते.

१. आपत्ती पूर्व काल
२. आपत्तीचा काल
३. आपत्तीनंतरचा काल

आपत्ती व्यवस्थापन चक्र

आपत्तीची घटना	पूर्व काळ	नंतरचा काळ
	पूर्व तयारी	मदत व बचाव
	कायम स्वरूपी उपाय	तात्पुरते पुनर्वसन
	प्रतिबंधात्मक उपाय	कायम स्वरूपी पुनर्वसन

आपत्ती पूर्व काल

आपत्ती व्यवस्थापनातील हा महत्वाचा टप्पा आहे. संभाव्य आपत्ती ओळखून तिला टाळण्यासाठी किंवा टाळता येणार नसेल (उदा. अतिवृष्टी, पूर, भूकंप, बॉम्बस्फोट) तर तिच्यापासून होणारे नुकसान सिमित करण्यासाठी सर्वतोपरी प्रयत्न ह्याच टप्प्यात केले जातात.

ह्या टप्प्यामध्ये खालील बाबींचा विचार करावा लागतो.

१. संभाव्य धोके ओळखणे.
२. धोक्यामुळे बाधित होणारे घटक लक्षात घेणे.
३. संभाव्य हानीचा अंदाज घेणे.
४. आपत्तीला सामोरे जाण्यासाठी यंत्रणांची सज्जता ठेवणे.
५. आपत्तीला सामोरे जाण्यासाठी प्रशिक्षण घेणे.
६. आपत्ती नुसार कवायतीच्या माध्यमातून (रंगीत तालीमद्वारे) स्वयंतयारी तपासणे व अशा कवायतींचे ठराविक काळाने आयोजन करणे.
७. कवायतीतून लक्षात येणाऱ्या त्रुटींचा अभ्यास करून त्यावर उपाययोजना शोधणे.
८. पूर्वसूचनांची यंत्रणा कार्यान्वित करणे व तपासणे.
९. आराखडे तयार करणे.
१०. आराखड्यांचे ठराविक कालावधीने अद्ययावतीकरण करणे.
११. सर्व संबंधितांच्या जबाबदाऱ्यांचे वाटप करून त्यांचे गट तयार करणे व त्यांना प्रशिक्षित करणे.
१२. नियंत्रण कक्षाची सुसज्जता तपासणे.

वरील सर्व तसेच परिस्थितीनुसार आवश्यक घटकांचा एकत्रितपणे विचार करून नव्या संकल्पा, कार्यप्रणाली व नवे तंत्रज्ञान ह्यांची योग्य सांगड घालणे ह्या काळात शक्य होते.

कोणतेही विकासकाम करतांना उदा. इमारती, पूल, धरणे, कारखाने उभारणे इ. बाबी जरी विकासासाठी अत्यावश्यक असल्या तरी तो विकास साधतांना कालांतराने त्याचे आपत्तीत परावर्तन होणार नाही ना ह्याकडे लक्ष देणे आवश्यक असते. (उदा. पूल, उंच इमारती, धरणे, रासायनिक कारखाने) हे ही लक्षात घेतले पाहिजे की आपत्ती पूर्व काळात केलेला खर्च ही बँकेत ठेवलेली ठेव आहे.

राष्ट्रीय स्तरावरच्या अभ्यासात हे सिध्द झाले आहे की, आपत्ती पूर्व काळात खर्च केले ४० रु. हे आपत्ती मुळे होणारे १००० रु. चे नुकसान सहजपणे टाळू शकतात.

आपत्ती काल :-

आपत्तीची पूर्वसूचना मिळाल्यापासून आपत्तीचा प्रकार, तिची तीव्रता व बाधितांची संख्या, विस्कळीत झालेले जनजीवन तसेच झालेली वित्तीय व निसर्गाची हानी यावर आपत्ती काळ ठरतो. आपत्ती पूर्व काळात केलेल्या तयारीचा कस ह्या काळात लागतो. आपत्ती आराखडा, घेतलेले/दिलेले प्रशिक्षण, केलेल्या कवायती, यंत्रणांची तपासलेली सुसज्जता, उपलब्ध उपकरणे ह्याच बाबींवर आपत्तीचा काळ अवलंबून असतो.

आपत्तीचा काळ हा आपत्तीच्या प्रकारावर व तिब्रतेवर अवलंबून असतो. उदा. पूर, भूकंप, दंगे, युध्द यांचे आपत्ती काळ वेगवेगळे असतात. उदा. भूकंपाचा काळ काही आठवड्यांपर्यंत असतो. तर पूर, गारपीट, युध्द ह्यांचा काळ काही दिवसांपर्यंत सिमित असतो. हा काळ ठरवतांना आपत्ती पुन्हा निर्माण होण्याची शक्यता तसेच आपत्तीतून दूसरी आपत्ती निर्माण होण्याची शक्यता ह्याचा विचार करावा लागतो.

१. जीव व मालमत्तेचे नुकसान सिमित करणे.
२. मदत व बचाव कार्य, मदत गट सक्रिय करणे.
३. बाधितांचे स्थलांतर, मृतदेहांची विल्हेवाट, दळणवळणाचे मार्ग मोकळे करणे.
४. तात्पुरत्या स्वरूपात जिवनावश्यक बाबी उदा. पाणी, राहण्याची जागा, अन्न इ. बाबी उपलब्ध करून देणे.
५. आपत्तीमुळे झालेल्या नुकसानीचा अंदाज घेणे व त्या प्रमाणात मदतकार्य व सुविधा आपत्तीग्रस्तांपर्यंत पोहचवणे
६. नुकसान झालेल्या भागाची पाहणी करून त्यावर मदत व बचाव कार्याची रुपरेषा ठरवणे.

एकूणच मोठ्या आपत्तीच्या काळात उदा. पूर, भूकंप इ. वेळी ७ ते ८ दिवसांचा कालावधी आपत्तीचा काळ म्हणून संबोधता येतो. त्याबाबत ठोस कालावधी हा आपत्तीच्या तीव्रतेवर व पुन्हा तशीच आपत्ती निर्माण होण्याच्या शक्यतेवर, तसेच आपत्तीतून दुसरी आपत्ती निर्माण होण्याच्या शक्यतेचा विचार करून ठरवावा लागतो.

सर्वसामान्यपणे ह्याच काळात जनतेतून मोठ्या प्रमाणात मदतकार्याचे नियोजन केले जाते. स्वयंसेवी संस्था, राष्ट्रीय सेवा योजना, नेहरु युवा केंद्र, शहर व ग्रामीण भागातील कारखाने, बचतगट इ. मार्फत मोठ्या प्रमाणात धान्य, कपडे, जिवनावश्यक वस्तू इ. मदत आपत्तीग्रस्तांना पाठवली जाते.

समाजाता सहभाग ह्या काळात अत्यंत महत्वाचा असतो. परंतु त्याला मर्यादा असल्याने त्यावर शासनाचे नियंत्रण असणेही आवश्यक असते. येणाऱ्या मदतीचा ओघ योग्य प्रकारे आपत्तीग्रस्तांना समानतेने पोहोचवणे हे अत्यंत

महत्वाचे असते अन्यथा बाधितांच्या नाराजीचा सामना करावा लागतो. बिनकामाच्या बघे लोकांचा लोंढा व त्यामुळे यंत्रणेवर येणारा ताण वेगळ्या आपत्तीचे कारण ठरू शकतो.

आपत्ती काळ हा परीक्षेचा असतो. त्यावेळचे योग्य निर्णय, कार्यवाही व कामातील सुसूत्रता विभागातील समन्वय हे आपत्तीमुळे होणाऱ्या नुकसानीवर नियंत्रण ठेवू शकतात.

आपत्ती नंतरचा काळ :-

सामान्यतः आपत्ती नंतरचा काळ दोन विभागात लक्षात घेतला जातो. आपत्ती नंतर साधारणपणे एका आठवड्यापासून जनजीवन पुन्हा स्थिरस्थावर होईपर्यंत, आपत्ती उद्भवल्यानंतर चालू झालेले बचावकार्य, मदतकार्य, स्थलांतर इ. झाल्यानंतर आपत्ती नंतरचा कालावधी सुरु होतो असे ढोबळपणे म्हणता येते. ह्या काळात स्वयंसेवी संस्थांपेक्षा शासनाचे काम मोठ्या प्रमाणात सुरु होते. आपत्ती नंतर उध्वस्त झालेले जनजीवन मूळ पदावर आणण्याचे काम ह्या टप्प्यात केले जाते. झालेल्या नुकसानीचा आढावा घेऊन त्यावर उपाय शोधणे, उध्वस्त झालेली यंत्रणा पुन्हा मार्गावर आणणे, तसेच बाधितांसाठी पुन्हा जीवनावश्यक सुविधा कायमस्वरूपी उपलब्ध करून देणे इ. कामे ह्या टप्प्यात केली जातात. उदा. उध्वस्त झालेले रस्तू, पूल, पाण्याची व्यवस्था, दूरसंचार व्यवस्था, विस्थापितांसाठी (स्थलांतरित) निवाऱ्याची कायमस्वरूपी व्यवस्था, तसेच लोकांच्या उपजीविकेची साधने नष्ट झाली असल्यास त्याची नव्याने उभारणी करण्याचे कामही ह्याच टप्प्यात केले जाते.

दुसऱ्या टप्प्यात घडलेल्या आपत्तीची कारणे, झालेले नुकसान, नियोजनातील त्रुटी, यंत्रसामुग्री, प्रशिक्षणातील त्रुटी ह्यांचा अभ्यास करून पुन्हा तशी आपत्ती येऊ नये म्हणून व आल्यास त्यामुळे होणारे नुकसान सिमित करण्यासाठीची उपाययोजना आदी बाबत विचार करून तसे नियम करणे, गरज पडल्यास कायद्यात बदल करणे अथवा शासकीय अध्यादेश काढणे इ. बाबींचा विचार केला जातो.

एखाद्या आपत्तीवरून मिळालेला हा धडा अनेक इतर आपत्तींच्या नियोजनासाठी उपयुक्त ठरतो. भविष्यात सुरक्षेसाठी हे अनुभवाचे गाठोडे गंभीरपणेच बघावे लागते.

आपत्ती व्यवस्थापनाची शास्त्रीय परिभाषा त्यांचा तपशील:-

आपत्ती व्यवस्थापनाचा अभ्यास खालील आठ मुख्य शब्दांशी निगडित आहे.

१. धोका
२. आपत्ती
३. पूर्वतयारी
४. प्रतिबंध
५. कायमस्वरूपी उपाययोजना
६. विकास
७. मदत व बचाव
८. प्रवणता

धोका:-

व्याख्या : अशी घटना जिच्यामुळे जिवित, वित्तीय हानी अथवा निसर्गाचा व्हास होऊ शकतो अशा घटनेला धोका म्हणून संबोधले जाते. २००१-२००२ मध्ये केंद्र शासनाने संपूर्ण देशामध्ये निर्माण होणाऱ्या संभाव्य धोक्यांचा अभ्यास करून भारतभरातील मागील अनेक वर्षांच्या आपत्तींची माहिती संकलित केली गेली. त्यात झालेले नुकसान व त्यांची कारणे याच्या आधारे एकूण ५ विभागात भारतातील धोक्यांची वर्गवारी केली गेली. (संदर्भ) त्यांची वर्गवारी खालीलप्रमाणे:-

१. वातावरण व पाण्याशी निगडीत (१० धोके)

१. पूर
२. चक्रीवादळे
३. गारपीट
४. ढगफुटी
५. उष्ण-शीत लाट
६. हिमवादळे
७. दुष्काळ
८. समुद्रामुळे होणारी धूप
९. वीज पडणे
१०. वादळे

२. जमिनीशी/भूगर्भाशी निगडीत (४ धोके)

१. भूस्खलन व दरड कोसळणे व चिखलचा प्रवाह
२. भूकंप
३. धरण फुटी
४. खाणीत होणारे अपघात व खाणीतील आगी

३. रासायनिक, औद्योगिक व अणुविषयक (२ धोके)

१. रासायनिक व औद्योगिक अपघात
२. अणुविषयक अपघात

४. अपघाताशी निगडीत (११.धोके)

१. जंगलातील आगी
२. शहरातील आगी
३. खाणीमध्ये भरणारे पाणी

४. तेल गळती
५. इमारती कोसळणे
६. बॉम्ब स्फोट (साखळी पध्दतीने)
७. उत्सव काळातील अपघात
८. विजेशी निगडीत अपघात व आगी
९. रस्ते, रेल्वे व हवाई अपघात
१०. बोट बुडणे
११. ग्रामीण भागातील आग

५. जीवाणूशी निगडीत (४ धोके)

१. साथीचे रोग
२. कीड व जीवाणूंचा फैलाव (उदा. टोळधाड)
३. जनावरांमधील साथीचे आजार, रोग
४. विषबाधा

टीप : वरील ३१ धोक्यांमध्ये त्सुनामीचा अंतर्भाव नंतर करण्यात आला.

धोका ठरवतांना खालील ३ बाबींचा विचार केला जातो.

१. घटनेचे स्वरूप व त्याची निर्माण होण्याची पध्दती.
२. संभाव्य तीव्रता व उद्भवण्याची वारंवारता.
३. त्यामुळे बाधित होऊ शकणारे घटक (जिवित, वित्तीय, पर्यावरण)

उदा. शहरात भूकंप होणे व वाळवंटात भूकंप होणे. वाळवंटात कोणतीही जिवित, वित्तीय अथवा निसर्गाची हानी होण्याची शक्यता नसल्यास त्या भागात भूकंप हा धोका समजता येणार नाही.

तसेच पूर रेषेपेक्षा उंचावर राहणाऱ्याच्या दृष्टीने पूर हा धोका नाही कारण नुकसान होण्याची शक्यता नाही.

आपत्ती :-

व्याख्या - जेव्हा एखाद्या घटनेने विस्तृत स्वरूपात हानी झालेली असते व त्यामुळे उध्वस्त झालेले जनजीवन मूळ पदावर आणण्यासाठी स्थानिक पातळीवर केलेली पूर्वतयारी कमी पडते अशा घटनेला आपत्ती म्हणतात.

वरील व्याख्या नीट वाचल्यास, धोका व आपत्तीमधील फरक लक्षात येईल. धोका ओळखल्यानंतर तो आपत्तीमध्ये परावर्तित होऊ नये म्हणून वैयक्तिक तसेच स्थानिक स्तरावर घेतलेल्या दक्षता अथवा केलेली पूर्वतयारी त्या घेव्याचे नियंत्रण करण्यास अपुरी ठरते तेव्हाच तो धोका आपत्तीत परावर्तित झाला असे मानले जाते. सोपे उदा. द्यायचे झाले तर घरात वा कारखान्यात लागलेल्या आगीवर घरातल्या अथवा कारखान्यातल्या लोकांनी/कर्मचाऱ्यांनी उपलब्ध साधनांनी व उपलब्ध मनुष्यबळाचा वापर करून नियंत्रण आणले तर तिला आपत्ती समजता येणार नाही. परंतु हीच आग प्रमाणाबाहेर भडकली व बाहेरील मदत घ्यावी लागली तर धोका आपत्तीत परावर्तित झाला असे म्हणावे लागेल, म्हणजेच स्थानिकस्तरावरील उपलब्ध असणारी उपकरणे, तयारी, मनुष्यबळ इ. साहित्य अपुरे पडते.

हे लक्षात घ्या :-

भारताच्या भूभागापैकी जवळपास ८५% भौगोलिक क्षेत्र हे विविध आपत्तींना प्रवण आहे. दुष्काळ, भूकंप, त्सुनामी, पूर, चक्रीवादळे, भूस्खलन इ. नैसर्गिक धोके भारताचे क्षेत्र प्रभावित करू शकतात. एकूण भूभागापैकी प्रभावित होऊ शकणारी टक्केवारी - चक्रीवादळे ८% दुष्काळ अतिवृष्टी ६८%, भूकंप ६०%, पूर १२%

प्रवणता :-

व्याख्या - एखाद्या आपत्तीमुळे ज्या घटकांना हानी पोहोचू शकते अथवा ज्यांची हानी होऊ शकते अशा घटकांना (जीव, वास्तू वा पर्यावरण) त्या विशिष्ट आपत्तीसाठी प्रवण मानले जाते.

उदा. नदीकाठी राहणारे लोक पुरासाठी प्रवण असतात. तर उंच इमारतीत राहणारे भूकंपासाठी किंवा कारखाने/उद्योगाजवळ राहणारे/काम करणारे औद्योगिक आपत्तींना प्रवण असतात.

प्रवणता ठरवतांना खालील तीन घटकांचा विचार केला जातो.

१. आपत्तीमुळे जनजीवनावर होणार परिणाम.
२. पर्यावरणाचा संभाव्य न्हास.
३. मालमत्तेचे होऊ शकणारे नुकसान.

वरील तीन घटकांचा वेगवेगळा अथवा एकत्रितपणे विचार करुन आपत्तीचा प्रकार, तिची संभाव्य व्याप्ती, पूर्व इतिहास, व त्या भागात ती आपत्ती येण्याची वारंवारता ह्यांचाही विचार केला जातो. उदा. हिमालयातील पर्वतरांगात भूकंपाची तीव्रता व वारंवारता अधिक आहे त्यामुळे तेथील जनता, इमारती व पर्यावरण हे भूकंपासाठी जास्त प्रवण मानले जातात. प्रवणा ही आपण केलेल्या पूर्वतयारीवर व्यस्त प्रमाणात अवलंबून असते. जितकी पूर्वतयारी जास्त व योग्य प्रमाणात, तितकी प्रवणता कमी (संभाव्य हानीची शक्यता कमी). म्हणजेच भूकंप प्रतिरोधक बांधकाम केलेली इमारत ही साध्या इमारतीपेक्षा कमी प्रवण आहे. म्हणजेच भूकंपाला सामोरे जाण्यासाठी योग्य प्रकारचे बांधकाम केल्याने प्रवणता कमी होते.

आग प्रतिरोधक सामनाचा वापर घरात केला असेल, अग्निशमन यंत्रणा कार्यान्वित असेल व बाहेर पडण्याचा मोकळा मार्ग उपलब्ध असेल तर ते घर वा कार्यालय आगीसाठी कमी प्रवण समजले जाऊ शकते.

थोडक्यात प्रवणता ही आपत्तीची तीव्रता व आपण केलेल्या पूर्वतयारीचा संबंध दर्शविते. आपत्ती व्यवस्थापनात (नियोजनात) प्रणवतेचा अभ्यास करणे तसेच प्रणवता कमी करण्यासाठीचे घटक लक्षात घेणे महत्वाचे असते. त्यामुळे होणाऱ्या जिवित व मालमत्तेच्या हानीचा योग्य अंदाज घेऊन उपाययोजना करणे शक्य होते.

धोका-प्रवणता-आपत्तीची तीव्रता हे एकमेकांवर अवलंबून असलेले घटक लक्षात घेतले की आपत्तीचे नियोजन करणे शक्य होते.

पूर्वतयारी:-

होणारी नुकसान टाळण्यासाठी सर्व स्तरावर पूर्वतयारी करणे अत्यावश्यक आहे किंवा किंबहुना नुकसान कमी करण्यात पूर्वतयारी हा महत्वाचा घटक आहे. पूर्वतयारी म्हणजे आपत्तीपूर्व काळात घेतलेली काळजी, ज्यामुळे आपत्ती व्यवस्थापन यंत्रणेला तात्काळ आपत्तीला सामोरे जाणे व मदत करणे शक्य होते.

पूर्वतयारीमध्ये खालील घटकांचा समावेश होतो.

१. सर्वकष आराखडे तयार करणे.
२. आपत्तीची संभाव्यता ओळखून प्रशिक्षण घेणे व देणे.
३. मनुष्यबळ, यंत्रसामुग्री उपलब्ध करुन घेऊन कायमस्वरूपी सज्ज ठेवणे.
४. विविध स्तरांवरील संबंधितांच्या आपत्ती काळातील कामांचे वाटप करणे.
५. आराखडा व कामाच्या विभागणीनुसार कवायती घेणे.
६. शासकीय स्तरावर नवे नियम करुन त्यांची अंमलबजावणी होत आहे ना ते पाहणे.
७. बिगर शासकीय यंत्रणांचे (एन.जी.ओ.) सक्षमीकरण करुन त्यांना मदत बचाव तसेच संक्रमण शिबिरात सहभागी होण्यासाठी सज्ज ठेवणे.
८. बाधितांसाठी संक्रमण शिबिरांसाठी योग्य जागा निवडणे तसेच जीवनावश्यक वस्तूंचा पुरवठा तयार करणे व त्याची सज्जता तपासणे, त्यासाठी लागणारे मनुष्यबळ उपलब्ध करुन ठेवणे व त्यांना त्यांच्या कामाची माहिती व प्रशिक्षण

देणे उदा. आरोग्य, विद्युत, सांडपाणी व्यवस्था, अन्नपुरवठा इ. असे गरजेप्रमाणे गट निर्माण करून त्यांची सिध्दता ठेवणे.

९. कोणत्या प्रकारच्या आपत्तीची शक्यता आहे त्याप्रमाणे त्या भागातील लोकांना विशेष प्रशिक्षण देणे उदा.

अग्निशमन, प्रथमोपचार, मदत व बचाव पूर्व सूचना, बाधितांचे स्थलांतर, स्वयंसुरक्षा, सुरक्षापेटी व प्रथमोपचार पेटीचे नियोजन इ. विषयांचा समावेश ह्या प्रशिक्षणात करता येतो.

प्रतिबंध (Prevention)

एखाद्या धोक्याचे आपत्तीत परावर्तन होऊ नये म्हणून तसेच नुकसान नियंत्रणात ठेवण्यासाठी तात्पुरत्या व तत्कालीन स्वरूपात केलेल्या उपाययोजनांना प्रतिबंधात्मक उपाय म्हणून संबोधता येते. अशा उपाययोजनांमुळे जिवित व मालमत्तेचे नुकसान कमी होण्यास मदत होते. हे उपाय आपत्तीची तीव्रता व प्रकार यांच्यावर अवलंबून असतात.

उदा. आग लागू नये म्हणून ज्वालाग्राही पदार्थांचा साठा योग्य ठिकाणी करणे किंवा आगीवर नियंत्रण मिळवण्यासाठी योग्य आग प्रतिबंधक उपाययोजनांचा वापर करणे इ. किंवा भूकंपामुळे इमारतीला इजा पोहोचण्याची शक्यता असल्यास दुरुस्ती करून घेणे अथवा पूर प्रतिबंधासाठी धरणांतून पाण्याचा विसर्ग टप्पाटप्प्याने नियंत्रणाखालील व प्रमाणित करणे ह्यासाठी मुख्यतः परिसरातील धोके ओळखणे आवश्यक असते. त्या धोकादायक परिस्थितीचा सामना करण्यासाठी उपलब्ध साधनांचा योग्य वापर करून व मिळालेल्या प्रशिक्षणाचा फायदा घेऊन जिवित व मालमत्तेचे नुकसान कमी करणे हे पूर्वतयारी योग्य असल्यास शक्य होते.

कायमस्वरूपी उपाययोजना / उपशमन (Mitigation)

धोक्याचे मूळ कारण नष्ट करून तो धोका आपत्तीत परावर्तित होऊ नये म्हणून केलेल्या उपायांना कायमस्वरूपी उपाययोजना असे संबोधले जाते. ह्या उपाययोजनाची धोक्याचे कारण समूळ नष्ट करणे अथवा होणाऱ्या नुकसानीची तीव्रता मोठ्या प्रमाणात कमी करता येते.

उदा. नदीपात्राला बांध घालणे, धरणे बांधणे ज्यायोगे पुराच्या पाण्याचा प्रवाह नियंत्रणात राहून बाजूच्या वसाहतीमध्ये पूरस्थितीवर कायम स्वरूपात नियंत्रण ठेवता येते. अथवा एखादी जुनी व पडण्याची शक्यता असलेली इमारत संपूर्णपणे नव्याने बांधणे वा धोकादायक भाग पूर्णपणे पाडून टाकणे.

प्रतिबंध व कायमस्वरूपी उपाययोजना ह्यातील फरक नीट लक्षात घेणे आवश्यक आहे. त्यासाठी खालील उदाहरणाचा संदर्भ घेता येईल.

एखाद्या कमकुवत इमारतीला खालून आधार देणे अथवा रिकामी करणे हा प्रतिबंध तर ती इमारत भूकंप प्रतिरोधक करण्यासाठी उपाययोजना करणे अथवा ती इमारत पाडून नवी बांधणे ही कायमस्वरूपी उपाययोजना.

कायमस्वरूपी उपाययोजना ह्या बऱ्याच वेळा खर्चिक असू शकतात त्यामुळे शासनाचा सहभाग ह्यात अत्यंत आवश्यक असतो. धरणे बांधणे (पूर नियंत्रण), उड्डाणपूल बांधणे (अपघात) इ. जेणेकरून तीच आपत्ती पुन्हा ओढवण्याची शक्यता टाळता येते तसेच संभाव्य नुकसान मोठ्या प्रमाणात सिमित करता येते.

विकास (Development)

एखाद्या आपत्तीमुळे झालेले नुकसान व हानी ह्यातून परिस्थिती मूळ पदावर आणण्यासाठी आपत्तीग्रस्त भागात पुन्हा उभारणीचे काम करावे लागते. उदा. घरे, पूल, उपजीविकेची साधने, रस्ते, धरणे, वीज, सांडपाण्याची व पिण्याच्या पाण्याची व्यवस्था अशा नुकसान / नष्ट झालेल्या सर्व मुलभूत सुविधांची पुनर्बांधणी लवकरात लवकर करण्यासाठी पावले उचलली जातात.

आपत्तीमुळे नष्ट झाल्याने जेव्हा पुनर्बांधणीच्या कामाला सुरुवात होते तेव्हा मागील काळातील त्रुटींचा विचार करून पुनर्बांधणीचे/पुनर्निर्माणाचे काम केले जाते.

उदा. अरुंद रस्ते, बांधकामाच्या पध्दती, पाणी, वीज, दूरध्वनी यांचे जाळे इ. चा विचार हा भविष्यात वाढू शकणाऱ्या गरजा, वाढणारी लोकसंख्या यांचा विचार करून आणि अद्ययावत तंत्रज्ञान वापरूनच केला जातो. नवी वसाहत वसवताना पुढील 25-30 वर्षांचा विचार केला गेल्याने भविष्यात त्या भागाचा विकास अधिक वेगाने होऊ शकतो. निर्माण होणार रोजगार, नव्या कल्पना व शासनाकडून बाधितांना मिळणाऱ्या विविध सवलतींमुळे हे शक्य होते.

परंतु आपत्तीनंर विकासाची कामे करत असताना तो नव्याने वेगळीच आपत्ती निर्माण करणार नाही ना, याची दक्षता घ्यावी लागते. घेऊन येईल अशा पध्दतीची रचना त्यात नसावी अशी अपेक्षा असते. तेथील निसर्ग, उपलब्ध नैसर्गिक स्रोत, लोकांचे राहणीमान व गरजा ह्या सर्वांचा अभ्यास हा विकास आराखडा बनवतांना केला जाणे आवश्यक असते.

उदा. एखादी शाळेची इमारत पडल्यास तीच इमारत त्याच जागी पुन्हा उभी करताना त्यामध्ये असलेल्या त्रुटीचा व तशी आपत्तीजन्य स्थिती का निर्माण झाली ह्याचा विचार करून पुनर्बांधणी करणे आवश्यक असते. मग नव्या शाळेला अधिक मोठे व गरजेप्रमाणे जास्त जिने, प्रशस्त व्हरांडे, बाहेरच्या बाजूला उघडणारे दरवाजे, प्रत्येक खोलीला भरपूर व नैसर्गिक उजेडाची व्यवस्था, योग्य अग्निशमन यंत्रणे, प्रवेशद्वारातून सहज बाहेर पडण्याची व्यवस्था, इ. सारख्या अनेक बाबींचा विचार केला जातोच पण बांधकामासाठी वापरला जाणार कच्चा माल व बांधकाम हे भूकंपप्रवण क्षेत्रासाठीच्या बांधकाम निष्कर्षाप्रमाणे केले जाते. भाग व भूकंप प्रवण प्रध्दतीचे बांधकाम हे नियमाप्रमाणे केले जाते. वाईटातून चांगले घडते, निर्माण करता येते हे लक्षात घेतल्यास आपत्तीतून विकास साधता येते.

हा विकास साधताना एक गोष्ट लक्षात ठेवणे आवश्यक आहे.

"विकास ऐसा हो जो आपत्ती से बचाए, विकास ऐसा ना हो जो खुद आपत्ती बन जाए" केंद्र ते जिल्हास्तरीय आपत्ती व्यवस्थापन यंत्रणा (Institutional Framework)

वारंवार येणाऱ्या आपत्ती व त्यामुळे मोठ्या प्रमाणात होणारे आर्थिक नुकसान ह्यांची दखल घेऊन केंद्र शासनाने आपत्ती व्यवस्थापनाच्या दृष्टीने ठोस पावले उचलण्याचा निर्णय घेतला. भारतासारख्या विकसनशील देशात आपत्तीमुळे होणारे आर्थिक नुकसान देशाच्या प्रगतीला खीळ घालणारे आहे. ह्याचा विचार करून आपत्ती येण्याअगोदरच त्याचे निराकरण करण्याचे दृष्टीने पावले उचलणे गरजेचे झाले.

त्याच अनुषंगाने केंद्र शासनाने १९९९ साली उच्चस्तरीय समिती स्थापन केली व तिच्यामार्फत संपूर्ण देशामधील संभाव्य धोके कोणते व देशभरातील आपत्तींचा पूर्व इतिहास यांचा अभ्यास करून आपत्तीच्या नियोजनासाठी काय कार्यवाही करणे आवश्यक आहे त्याचे मार्गदर्शन करण्यास सांगितले.

सदर समितीच्या स्थापनेपूर्वी आपत्ती व्यवस्थापन विभाग हा कृषी मंत्रालयाकडे होता. ह्याचे कारण म्हणजे आपला देश कृषीप्रधान असल्यामुळे येणाऱ्या आपत्तींचे स्वरूप हे ओला अथवा कोरडा दुष्काळ एवढेच विचारात घेतले जात होते. परंतु भूकंप, पूर, दंगे, युद्ध, वादळे अशा पाठोपाठ घटना घडल्यावर आपत्तीकडे बघण्याचा दृष्टीकोन साहजिकच बदलत गेला व कालांतराने आ. व्य. विभाग कृषी मंत्रालयाकडून गृह मंत्रालयाकडे हस्तांतरित करण्यात आला. पुढे संपूर्ण देशाचा अभ्यास करून उच्चस्तरीय समितीने आपला अहवाल २००१ साली केंद्र शासनास सुपूर्द केला व २००२ साली हा अहवाल प्रसिध्द केला गेला. या अहवालात आपत्ती व्यवस्थापनाच्या संदर्भात देशामध्ये कशा प्रकारची योजना असावी ह्याचे महत्वपूर्ण मार्गदर्शन केले गेले आहे.

१. आपत्ती व्यवस्थापनाच्या विषयाला कायद्याच्या चौकटीत आणण्यासाठी आपत्ती व्यवस्थापन कायदा तयार करणे.
२. आपत्ती व्यवस्थापनात आपत्ती पूर्व काळातील कामावर भर देणे.
३. आपत्तीला सक्षमपणे सामोरे जाण्यासाठी केंद्र, राज्य, जिल्हा स्तरावर योग्य यंत्रणा उभी करणे.
४. आ.व्य. साठी विविध काळात लागणारा निधी विविध स्तरावर उपलब्ध करून देणे.
५. लोक सहभागातून आपत्ती निवारणाचे कार्य हाती घेणे.
६. मदत व बचाव पथके तयार करणे व त्यामार्फत आपत्ती नंतरच्या काळात होणारी नुकसानी टाळणे.
७. प्रशिक्षण संस्था निर्माण करणे व त्यामार्फत देशातील विविध स्तरावर जाणीव निर्माण करणे.

अशा अनेक विषयांचे मार्गदर्शन उच्चस्तरीय समितीच्या अहवालात करण्यात आले आहे.

आपत्ती व्यवस्थापन कायदा - २००५

उच्चस्तरीय समितीने केलेल्या मार्गदर्शनाला अनुसरून २००५ मध्ये आपत्ती व्यवस्थापन कायदा केंद्र शासनाने मंजूर केला. त्यातील ११ प्रकरणे व ७९ कलमांद्वारे विविध स्तरांवरील जबाबदाऱ्या, त्यांचे स्वरूप, आपत्ती काळात केंद्र, राज्य व जिल्हा प्रशासनाच्या भूमिका तसेच आपत्ती व्यवस्थापन संदर्भातील गुन्हे इ. बाबत सविस्तर मार्गदर्शन करण्यात आले आहे. केंद्रस्तरावरील आपत्ती व्यवस्थापन प्राधिकरणाची स्थापना, त्याचे स्वरूप, ह्याबाबत देखील मार्गदर्शन केले आहे. तसेच राज्य व जिल्हा पातळीवरील प्राधिकरणे व समित्यांबाबतची रुपरेषा सांगितली आहे. त्याला अनुसरून देशभरात विविध पातळ्यांवर काम चालू आहे.

राष्ट्रीय आपत्ती व्यवस्थापन प्राधिकरणाची जबाबदारी व कार्ये:-

केंद्रस्तरावर राष्ट्रीय आपत्ती व्यवस्थापन प्राधिकरण कार्यरत असून मा. पंतप्रधान हे प्राधिकरणाचे प्रसिध्द अध्यक्ष असतात. मा. पंतप्रधान जास्तीत जास्त ९ जणांना या प्राधिकरणाचे सदस्य म्हणून नियुक्त करू शकतात व त्यापैकी एकास उपाध्यक्ष म्हणून नियुक्त केले जाऊ शकते.

केंद्रस्तरावरील प्राधिकरण हे देशभरात चालू असलेल्या आपत्ती व्यवस्थापन कार्यक्रमांवर लक्ष ठेवून त्यांना गरजेप्रमाणे मार्गदर्शन करते. तसेच संभाव्य आपत्तींचा विचार करून त्यांच्या नियोजनासाठी लागणारे संदर्भ साहित्य तयार करणे व एन.आय.डी.एम. मार्फत सदर विषयांची प्रशिक्षणे आयोजित करण्यासाठी मार्गदर्शन करते.

केंद्रीय प्राधिकरणाने निर्माण केलेले हे संदर्भ व वाचन साहित्य www.ndma.gov.in तसेच www.nidm.gov.in या संकेतस्थळांवर उपलब्ध आहे. याचा उपयोग विविध स्तरांवर संदर्भ साहित्य म्हणून केला जाऊ शकतो.

देशाचे आपत्ती व्यवस्थापन धोरण ठरवणे.

देशाच्या आपत्ती व्यवस्थापन आराखड्यास मान्यता देणे.

राष्ट्रीय स्तरावरील विविध विभागांच्या आराखड्यांना मान्यता देणे.

राज्य शासनासाठी मार्गदर्शन तत्वे तयार करणे, ज्याचा राज्य शासनाला आपत्ती व्यवस्थापन आराखडे तयार करतांना उपयोग होईल.

राज्यांमध्ये कार्यरत असलेल्या विभागांचे आराखडे बनविण्यासाठी मार्गदर्शन करणे.

निधि उभारणीसाठी मार्गदर्शन करणे. शेजारील देशांना आपत्ती काळात मदत करण्यासाठी धोरण तयार करणे.

आपत्ती व्यवस्थापन प्रशिक्षण संस्था (National Institute of D.M.) NIDM

उच्चस्तरीय समितीने केलेल्या मार्गदर्शनानुसार राष्ट्रीय स्तरावरील प्रशिक्षण संस्था ची स्थापना करण्यात आली. आपत्ती व्यवस्थापन विषयाचे विविध अंगाने प्रशिक्षण देणे, प्रशिक्षण कार्यक्रम राबवणे, प्रशिक्षणाची रुपरेषा ठरवणे, वाचन व संदर्भ साहित्य निर्माण करणे, विविध विभागांना आपत्ती व्यवस्थापन आराखडे करण्यासाठी मार्गदर्शन करणे आदी विषयात ही संस्था काम करते.

ह्या संस्थेचे अधिक माहिती www.nidm.gov.in ह्या संकेत स्थळावर उपलब्ध आहे. त्यामध्ये विविध विषयांवरील वाचन व संदर्भ साहित्य व्यापाक स्वरूपात उपलब्ध आहे.

राष्ट्रीय आपत्ती मदत दल (National Disaster Response Force) NDRF

देशशातील आपत्तीची वाढणारी संख्या, वाढलेली तीव्रता, त्यामध्ये जिवित व वित्तीय हानीमध्ये होणारी वाढ ह्याला मुलतः करणीभूत असते ते मदत बचाव गट घटनास्थळी पोहोचण्यास लागणारा वेळ तसेच मदत गटाकडे योग्य प्रशिक्षण व साधन सामुग्री नसणे.

त्यासाठी देशभरात एकूण ११ ठिकाणी ह्या मदत दलाचे तळ निर्माण केले गेले आहेत. हे सर्व तळ, आवश्यक साधनसामुग्रीने सुसज्ज असून, आपत्तीग्रस्त ठिकाणी वेगाने पोहोचण्याची व तात्काळ मदतकार्य सुरु करण्याची क्षमता त्यांच्यात आहे. विविध निमलष्करी दलातून हे जवान निवडलेले असून त्यांना मदत-बचाव कामाचे विशेष प्रशिक्षण देण्यात आलेले आहे. त्यामुळे कठीण परिस्थितीशी सामना करून मदतकार्य करून ते जिवित व वित्तीय हानी टाळू शकतात. हे अनेक आपत्तीत प्रयत्नास आले आहे. गॅसगळती, पूर, इमारत कोसळणे, या सारख्या अनेक आपत्तीत महत्वाची भूमिका गेल्या काही वर्षात ह्या दलाने पार पाडली आहे.

हे दल आपत्तीनंतरच्या काळात कार्यरत होतेच, परंतु शांततेच्या काळातसुद्धा आपत्ती व्यवस्थापनाचे विविध अंगांनी प्रशिक्षण देण्याचे वर्षभराचे नियोजन एन. डी. आर.एफ. कडे असते.

महाराष्ट्रात हे तळ पुणे (तळेगाव) व नागपूर येथे असून तेथे निवासी प्रशिक्षणाची उत्तम सुविधा निर्माण केली गेली आहे. येथील प्रशिक्षणात, प्रथमोपचार, मदत बचाव, अग्निशमन, जखमींची वाहतूक आदी विषयांचा विशेषत्वाने अंतर्भाव केलेला असतो.

राज्य स्तरावरील व्यवस्था

आपत्तीचे नियोजन हा विषय मुख्यतः राज्य शासनाच्या अखत्यारीत येतो. राज्यामध्ये निर्माण होऊ शकणाऱ्या कोणत्याही प्रकारच्या आपत्तीला सामोरे जाण्याची जबाबदारी ही राज्य शासनावर देण्यात आलेली आहे. राष्ट्रीय आपत्ती व्यवस्थापन प्राधिकरणाच्या धर्तीवर राज्य पातळीवर देखील राज्य आपत्ती व्यवस्थापन प्राधिकरण स्थापन करण्यात आले आहे. मा. मुख्यमंत्री हे प्राधिकरणाचे पदसिद्ध अध्यक्ष असतात. मुख्यमंत्री हे गरजेप्रमाणे इतर एकूण ८ जणांची प्राधिकरणाचे सदस्य म्हणून नियुक्ती करू शकतात.

राज्य स्तरावरील प्राधिकरण हे राज्यात चालू असलेल्या आपत्ती व्यवस्थापन कार्यक्रमांवर लक्ष ठेवून त्यांना गरजेप्रमाणे मार्गदर्शन करते. तसेच संभाव्य आपत्तींचा विचार करून त्यांच्या नियोजनासाठी लागणारे संदर्भ साहित्य तयार करणे व सदर विषयांची प्रशिक्षणे आयोजित करण्यासाठी मार्गदर्शन करते. राज्य प्राधिकरण गरज वाटल्यास सल्ला घेण्यासाठी सल्लागार समितीची नियुक्ती करू शकते. यामध्ये संबंधित विषयाच्या तज्ञांचा समावेश केला जातो. तसेच राज्य स्तरावर कार्यरत विभागाचे आराखडे तयार करणे, ते राज्याच्या आपत्ती व्यवस्थापन आराखड्याशी संलग्न करणे तसेच जिल्हा स्तरावरील काम नियोजित पध्दतीने चालेल ह्यासाठी निधी उपलब्ध करून देणे, राज्यस्तरीय प्रशिक्षण संस्थेला आर्थिक सहाय करणे व तेथे प्रशिक्षणास जाण्यासाठी विविध विभागांना व शासनातील कर्मचाऱ्यांना मार्गदर्शन करणे इ. जबाबदाऱ्या राज्य शासनाच्या विभागाने पाळणे अपेक्षित आहे.

जिल्हा स्तरावरील व्यवस्था

जिल्हा पातळीवर देखील जिल्हा आपत्ती व्यवस्थापन प्राधिकरण कार्यरत असते. मा.जिल्हाधिकारी हे या प्राधिकरणाचे पदसिद्ध अध्यक्ष असतात. या प्राधिकरणामध्ये जिल्हा पातळीवरील विविध प्रमुख व स्वयंसेवी संस्थांचे १ ते २ प्रतिनिधी

असतात. तसेच वेळोवेळी विविध विभागांचे शासकीय कर्मचारी व अधिकारी या विषयामध्ये प्रशिक्षित केले जातात. तसेच विविध विभागांचे आराखडे बनविण्यासाठी मार्गदर्शन केले जाते.

आपत्ती व्यवस्थापनामध्ये जिल्हास्तरावर काम करण्यासाठी जिल्हा आपत्ती व्यवस्थापन अधिकारी नियुक्त केलेला असतो व तो जिल्हा आपत्ती व्यवस्थापन प्राधिकरणाच्या मार्गदर्शनाखाली जिल्ह्यामधील आपत्ती व्यवस्थापनाचे काम बघतो.

आपत्ती काळात लागणाऱ्या संसाधनांची एकत्रित माहिती

आपत्तीनंतर महत्वाची गरज पडते ती यंत्रसामुग्री व मनुष्यबळाची साधने एकत्रितपणे मिळण्याची जे बऱ्याचदा अवघड असते व त्याचा मदतकार्यावर मोठा परिणाम होतो.

उदा. भूस्खलनाच्या काळात परिसरात कुठे जेसीबी, डंपर, इस्पितळे आहेत, स्वयंसेवक, मदत गट आहेत व त्यांच्याकडे कोणती साधनसामुग्री उपलब्ध आहे ह्या विषयीची माहिती न मिळाल्यास मदतकार्याला उशीर लागू शकतो व आपत्तीमुळे होणारे नुकसान वाढण्याची शक्यता वाढते. तीच बाब पूर किंवा साथीच्या रोगात सुध्दा विविध प्रकारे विचारात घेता येऊ शकते.

ह्यावर मात करण्यासाठी राष्ट्रीयस्तरावर इंटरनेटच्या माध्यमातून IDRN (Indian Disaster Resource Network) ह्या संकेतस्थळाची (PORTAL) निर्मिती केली गेली, ज्यावर आपत्तीला प्रतिसाद देण्यासाठी लागणाऱ्या संसाधनाची तसेच मनुष्यबळाच्या माहितीचा समावेश असून, भारतभरात त्याची उपलब्धता कोठे व किती आहे तसेच त्यांची उपयुक्तता जाणून घेता येते. यामध्ये शासनाकडील साधनसामुग्रीसोबतच वैयक्तिक, सामाजिक संस्था इ. कडे उपलब्ध साधनसामुग्री, मनुष्यबळ यांची एकत्रित माहिती मिळते.

उदा. वाहन उपलब्ध असण्यासोबत चालक ही असणे महत्वाचे आहे. पट्टीचे पोहणारे, प्रथमोपचार करणारे, गिर्यारोहक, उपयोगी साहित्य, अग्निशमन यंत्रणा, विविध यंत्र सामुग्री (करवती) इ. ची माहितीसुध्दा उपलब्ध आहे.

ही माहिती मिळविण्यासाठी www.idrn.gov.in या संकेतस्थळावर जाऊन आपल्या राज्य, जिल्हा स्तरावर उपलब्ध साधनसामुग्रीची संख्या, संपर्क इ. सर्व माहिती मिळू शकते. ही माहिती सर्वाना पाहण्यास उपलब्ध असली तरी माहितीचे अद्ययावतीकरण करण्यासाठीची परवानगी शासनाच्या ठराविक आस्थापनांच्याकडेच आहे.

आपत्ती व्यवस्थापनात समाजाचा सहभाग (Community based D.M.) C.B.D.M.

कोणत्याही आपत्तीमुळे होणारे नुकसान हे जनमालमत्तेचे होत असल्याने समाजाचा सहभाग तीनही स्तरांवर (आपत्ती पूर्व, आपत्ती काळ व आपत्ती नंतरच्या काळात) महत्वपूर्ण ठरतो. समाजाच्या सकारात्मक सहभागाने धोके ओळखणे, त्यावर उपाययोजना करणे व आपत्तीनंतर मदत, बचाव व पुनर्वसन काळात समाज मोठ्या प्रमाणात सहभागी होऊ शकतो. आपत्तीच्या व्यवस्थापनापेक्षा त्याचे लोकसहभागातून नियोजन करणे हे जास्त गरजेचे आहे. कारण आपत्ती व्यवस्थापन हे लोकांनी, लोकांच्यासाठी, लोकांच्याकरता असायला हवे.

आपत्ती व्यवस्थापनाचे उद्दीष्ट हे वैयक्तिक तसेच सामाजिक, जिवित व वित्तीय नुकसान टाळण्यासाठी असल्याने मुळातच संपूर्ण आपत्ती व्यवस्थापन प्रक्रिया ही समाजाभिमुख असावयास हवी. समाजातील सर्व घटकांना एकत्र करून त्यांच्यापर्यंत धोके, आपत्ती व त्यांचे समाजावर होणारे परिणाम विविध माध्यमातून पोहोचणे व त्यांचा आपत्ती व्यवस्थापनाकडे पाहण्याचा दृष्टीकोन सकारात्मक तयार करणे ही अवघड कामगिरी असते. त्याचे कारण म्हणजे येणारी आपत्ती ही रोज वा ठराविक काळाने घडत नसल्याने एकूणच समाजाचा ह्या विषयाकडे बघण्यात उदासीनता आढळून येते. त्यातच आपत्तीचे बदलाणारे स्थान, बदलणारा प्रकार, आपत्तीनुसार बदलणारी प्रवणता, आपत्तीप्रमाणे बदलणारी व्याप्ती ह्यामुळे "घटना घडल्यावर बघू" असा दृष्टीकोन समाजातील सर्व स्तरांवर आढळून येताना दिसतो.

समाजातील सर्वांना बरोबर घेऊ न जाणारी यंत्रणा आपत्ती काळात महत्वाची ठरते. मुख्यतः 'समाजाचे, समाजाने, समाजाकरिता' असा दृष्टीकोन निर्माण झाला तर अनेक धोक हे आपत्तीत परावर्तित होण्यापूर्वीच त्याचे मूळ शोधून उपाययोजना करता येईल. आपत्ती व्यवस्थापनाचे मुळात हेच उद्दीष्ट असायला हवे.

समाजातील सर्व घटक, उदा. शेजारी, मोहल्ला कमिटी, सामाजिक संस्था, बचत गट, विविध पुरवठादार, वाहतूक करणारे वाहनचालक इ. अपेक्षित आहेत. हा सकारात्मक दृष्टीकोन समाजामध्ये सुरक्षितता निर्माण करण्यासाठी महत्वाचा असतो

आपत्ती व्यवस्थापनामध्ये आपत्ती पूर्व काळातील काम हे महत्वाचे असते. कारण आकडेवारीचा अभ्यास केला असता, आपत्ती पूर्व काळात केलेले काम आपत्तीची तीव्रता ४० ते ५०% पर्यंत कमी करू शकते हे सिद्ध झालेले आहे. त्यासाठी जो घटक सर्वांत जास्त प्रवण, ज्या घटकाचे नुकसान होण्याची शक्यता जास्त, त्यांना सक्षम करणे महत्वाचे असते. प्रवण घटक आपत्तीला सामोरे जाण्यासाठी सक्षम बनले तर आपत्तीमुळे होणारं नुकसान टाळता येऊ शकते. अथवा जेथे आपत्ती टाळता येणे शक्य नाही. (उदा. भूकंप, पूर) तेथे नुकसानीवर नियंत्रण ठेवता येते.

प्रवण घटकांच्या सक्षमीकरणातील महत्वाचा भाग म्हणजे संभाव्य धोक्याची व संभाव्य परिणामांची जाणव करून देणे व त्यानुसार त्यांना आपत्तीस सामोरे जाण्यास सक्षम करणे म्हणजेच "समाजाभिमुख आपत्ती व्यवस्थापन", उदा. भूकंपप्रवण भागातील घरे योग्य प्रकारे बांधण्यासाठी नागरिकांना प्रवृत्त करणे, नदीकाठी राहणाऱ्यांना पूर्वजसूचना मिळाल्यावर स्थलांतराच्या योजनांवर भर देणे अथवा पूर प्रवण क्षेत्रातून सुरक्षित स्थळी कायमस्वरूपी स्थलांतरित होण्यासाठी प्रवृत्त करणे, त्यांना प्रशिक्षित करणे इ.

साधारणतः आपत्ती नेहमी येत नसल्यामुळे तिच्या नियोजनाकडे बघण्याचा दृष्टीकोन हा उदासीन असतो. त्यातूनच 'चलता है', 'मला काय त्याचे ? ', " झाल्यावर बघू' असे दृष्टीकोन तयार होतात. त्यासाठी समाजातील सर्व स्तरांवर आणि सर्व घटकांना एकत्रितपणे आपत्तीशी लढण्यासाठी समर्थ करण्यावर भर देणे आवश्यक असते.

प्रशिक्षण देणे हा समाजामध्ये जनजागृतीचा महत्वाचा भाग ठरतो कारण शेजारी हा प्रथम प्रतिसादक असतो. म्हणजे आपत्ती आल्यावर सर्वप्रथम आपला शेजारी मदतीला धावून येतो म्हणजेच समाजातील प्रत्येकाला ह्या विषयाचे किमान प्राथमिक ज्ञान घेणे महत्वाचे व उपयुक्त ठरते.

जनजागृतीची माध्यमे:-

रेडीओ-टीव्हीवरील चर्चा, फिल्मस, वृत्तपत्रातील लेख, प्रात्यक्षिके, सुरक्षा कवायती अशा अनेक माध्यमांचा वापर करता येतो. तसेच, गावाचे आराखडे बनवणे, नकाशावर धोके अधोरेखित करणे, असलेल्या साधनांचा योग्य व पूर्ण क्षमतेने वापर करणे, आदींचा आर घेऊन मोठ्या प्रमाणात समाजात जनजागृती करण्याचे काम चालू आहे. हे काम कधीही न संपणारे असल्याने त्याच्याकडे गांभीर्याने बघणे क्रमप्राप्त आहे.

समाजामध्ये ह्या विषयातील उदासिनता, दूर करण्यासाठी अजून मोठ्या प्रमाणात प्रयत्नांची आवश्यकता आहे. समाजात योग्य प्रकारे जागृतीची काही उत्तम उदाहरणे म्हणजे पल्स पोलिओ लसीकरण, हागणदारीमुक्तीची चळवळ, तसेच डेंग्युविषयी चालू झालेली व्यापक मोहीम आदींचा उल्लेख करता येईल

आपत्ती पूर्व काळात समाजाचा सहभाग. (Community Based D.M.)

आपत्ती पूर्व काळात घेतलेली योग्य काळजी व केलेली पूर्वतयारी ही जर प्रत्येक नागरिकाने कर्तव्य म्हणून बजावली तर फार मोठे नुकसान टाळले जाऊ शकते.

उदा.

१. सर्व स्तरांवर आपत्ती व्यवस्थापन आराखडे तयार करणे.

२. घर, समाजाता वावरतांना धोके ओळखणे व त्याचे स्वयंपातळीवर व सामाजिक पातळीवर नियोजनासाठी पावले उचलणे.

३. आपण स्वतः व आपल्या आजूबाजूच्या समाजात आपत्तीला सामोरे जाण्यासाठी सज्ज ठेवणे.

ह्यासाठी छोट्या छोट्या गोष्टी उदा. घर, कार्यालयातील अग्नीशमन यंत्रणा सज्ज ठेवणे, ती वापरण्याचे प्रशिक्षण घेणे, प्रथमोपचाराची पेटी सुसज्ज ठेवणे ह्या बाबींचा अंतर्भाव होतो. तर घर घेताना भूकंप प्रतिरोधक बांधकाम केले आहे ना, ते पूरप्रवण क्षेत्रात येत नाही ना आदी बाबींचाही समावेश आपत्ती पूर्व काळातील जनतेच्या सहभागात होतो. एकूणच आपल्या परिसरातील धोक ओळखण्याची सवय लावून घेणे व त्याचे वैयक्तिक स्तरावर शक्य नसेल तर संबंधित विभागच्यामार्फत नियोजन करणे हे आपत्ती पूर्व काळातील समाजाच्या सहभागाने शक्य होते.

आपत्ती काळात एखाद्या आपत्तीनंतर शासकीय मदत यंत्रणा मदतीसाठी पोहोचण्यासाठी काही मिनिटांपासून ते काही दिवसांपर्यंत वेळ लागू शकतो. हा वेळ आपत्तीचा प्रकार, व्याप्ती, स्थळ इ. वर अवलंबून असतो. उदा. एखादी इमारत पडल्यावर अंदाजे काही मिनिटांत अग्निशमन दल व शासकीय यंत्रणा घटनास्थळी पोहोचू शकतात. परंतु भूकंप, पूर, मोठ्या आगी, वणवा इ. आपत्तीत यंत्रणांचे असणारे अंतर व घटनास्थळी पोहोचण्यास उपलब्ध मार्ग ह्यावर मदत गट पोहोचण्याचा कालावधी ठरतो.

अशा काळात सख्खा शेजारीच खरा मदतनीस असतो. मग इमारत पडणे अथवा बॉम्बस्फोट, भूकंप, पूर किंवा आगीसारखी घटना असू दे, घटनास्थळाजवळ व बाधित न झालेला समाजाचा घटक तात्काळ मदतीला धावून जातो. अशी मदत करणे हे परमकर्तव्य समजतो. पण बऱ्याचवेळा भावनेचा आहारी जाऊन पूर्वप्रशिक्षण न घेता केलेली मदत ही धोकादायक ठरू शकते.

उदा. प्रशिक्षण न घेता जखमींवर उपचार करणे, अथवा जखमींना, बाधितांना वहन पध्दतीची माहिती नसताना हलवण्याचा अथवा प्रभावित जागेतून बाहेर काढण्याचा प्रयत्न करणे यामुळे मदतीपेक्षा बाधितांच्या नुकसानीचे प्रमाण वाढू शकते. सर्व साधारणपणे असे सांगितले जाते की, एखाद्या अपघातात १०० मृत्युमुखी पडले असतील व त्यांना स्थानिक अप्रशिक्षित लोकांनी मदत केली नसती तर त्यातील ४० जीव वाचू शकले असते. वरील विधानातील खरेखोटे अथवा सत्यता ह्याचा विचार काही काळ बाजूस ठेवला तर हे विधान नक्कीच विचार करावयास लावणारे आहे.

आपत्ती काळात भोवताच्या बाधित न झालेल्या समाजास प्रथम प्रतिसादक म्हणतात. भौगोलिक भागाची माहिती, बाधित समाजची जाण ह्यामुळे हे प्रतिसादक शासकीय यंत्रणेला मोठ्या प्रमाणात सहकार्य करू शकतात. ही मदत जरी खारीची असली तरी फार मोलाची असते. त्यामुळे शासकीय मदत यंत्रणेवरचा भार कमी होण्यास मदत होते. दुसर महत्वाचे म्हणजे बाधितांना मानसिक आधार देणे, त्यांच्या निवाऱ्याची तात्पुरती सोय करणे, त्यांच्या नातेवाईकांशी संपर्क साधणे अथवा त्यांना बाहेरगावी पाठवण्यास जनतेचा चांगला उपयोग करून घेता येतो.

आपत्तीनंतरच्या काळात समाजाचा सहभाग

साधारणतः आपत्ती घडल्यानंतर मोठ्या प्रमाणात मदतकार्य सुरु होते. संपूर्ण देशभरातूनच नव्हे तर जगभरातून मदतीचा ओघ सुरु होतो. समाजातील सर्व घटक बाधितांना मदत करणे हे प्रथम कर्तव्य मानून जे शक्य आहे तेवढे आपत्तीग्रस्त जागेवर पोहोचवले जाते. परंतु हा सर्व ओघ पहिल्या महिन्यात आटल्यानंतर मग चालू होतं ते भीषण वास्तव. बाधितांना अपुऱ्या सुविधांसोबत भविष्याच्या अंधाराचाही सामना करावा लागतो. याच काळात शासनाने आपल्या

कामाचा वेग वाढवलेला असतो. विस्कळीत झालेले जनजीवन मूळपदावर आणण्यासाठी तसेच उद्धवस्त झालेली जीवनावश्यक व्यवस्था उदा. वीज, रस्ते, पाणी, दूरसंचार, सांडपाणी, पूल इ. ह्यांच्या पूनर्बाधणीचे काम चालू होते. आपत्तीची व्याप्ती मोठी असेल तर कदाचित गावेच्या गावे स्थलांतरित करावी लागतात. नेमकी ह्याच काळात समाजाला सकारात्मक भूमिका घ्यावी लागते. बाधित समाज व समाजातील इतर घटकांना समाविष्ट करून शासन यंत्रणेसोबत काम करणे हा जनजीवन मूळपदावर आणण्यातला महत्वाचा भाग असतो. शासनाचे नियम समजावून घेणे तसेच सर्व बाधितांचे जनजीवन वेगाने मूळपदावर आणणे हे केवळ समाजाच्या सहभागानेच शक्य होते. जात, धर्म, आदींचा अडसर दूर करून समाजातील सर्व घटकांनी एकसंधपणे काम केल्यास जनजीवन लवकरात लवकर मूळपदावर येते

माहिती संकलन :-

महानगरपालिका आपत्ती व्यवस्थापन कक्षाद्वारे जिल्हा नियंत्रण कक्षाशी, मंत्रालय नियंत्रण कक्ष, पोलीस, महापालिका, अग्निशमन केंद्र, इतर शासकीय-निमशासकीय यंत्रणा, स्वयंसेवी संस्था व सर्व प्रभाग समित्यांमध्ये समन्वय साधण्यात येतो. या सर्व ठिकाणाहून माहितीची देवाण घेवाण करण्यात येते. पालिका क्षेत्रात एखाद्या विशिष्ट ठिकाणी पूरपरिस्थिती निर्माण झाल्यास अशा ठिकाणाहून लोकांना सुरक्षित बाहेर काढणे. त्यांच्या जेवणाची व राहण्याची, परिस्थिती आटोक्यात येईपर्यंत सुविधा निर्माण करणे, बाधितांच्यासाठी संक्रमण शिबिरांची व्यवस्था करणे, याबाबत नियंत्रण कक्ष व प्रभाग समिती पातळीवरील अधिकारी यांच्यामध्ये माहितीचे आदान-प्रदान होत असते.

व्यवस्थापन :-

पुरात अडकलेल्या लोकांची सुटका करणे, पूर वाढत असतांना त्यांना सुरक्षित ठिकाणी हलविणे, त्यांच्यासाठी अन्न, वस्त्र व तात्पुरती निवास व्यवस्था करणे इत्यादी गोष्टींचा समावेश होतो. बाधित व्यक्तींना तात्काळ शासकीय तसेच अशासकीय संस्थामार्फतही मदत मिळवून दिली जाते. यासाठी पालिका क्षेत्रातील सर्व अशासकीय संस्था, सेवाभावी संस्था, विविध स्तरावरील नागरिकांची मदत घेण्यात येते.

सारांश :-

उल्हासनगर महानगर क्षेत्रातील सखल भाग हे पुरग्रस्त विभागात येत असल्याने यासाठी नियोजन व व्यवस्थापन केले जाते. संभाव्य पूर परिस्थिती व अशा प्रकारच्या घटनांना तोंड देण्यासाठी खालील प्रयत्न केलेले आहेत.

प्रभाग समिती अधिकारी, कर्मचारी, अग्निशमन व आपत्कालीन सेवा, सुरक्षा विभाग, आरोग्य विभाग, अभियांत्रिकी विभागातील

अधिकारी व कर्मचारी यांचे प्रशिक्षण.

पूर प्रसंगी मदत व सोडवणूक गटांचे प्रशिक्षण.

प्रात्यक्षिके.

चलचित्रे, पथनाट्ये, भिंती पत्रके यांचेमार्फत जास्तीत जास्त जनजागृती करणे.

धोके मूल्यांकन व संवेदनशीलता विश्लेषण:-

महापालिका क्षेत्रात मोठ्या प्रमाणावर अनधिकृत बांधकाची संख्या आहे. तसेच धोकादायक व जुन्या इमारतींची संख्याही मोठ्या प्रमाणात आहे. धोकादायक इमारतींचा प्रभाग समिती निहाय तपशील सदर पुस्तिकेमध्ये स्वतंत्र समाविष्ट केला आहे.

विविध विभागांद्वारे सतर्कता कार्यक्रम:-

अभियांत्रिकी विभाग, पाणीपुरवठा विभाग, विद्युत विभाग, आरोग्य खाते, सार्वजनिक बांधकाम खाते आदीद्वारे सतर्कता संदर्भ यादी बनविण्यात आली आहे. संबंधित विभागांना सदर यादीप्रमाणे आपत्ती व्यवस्थापनाप्रमाणे त्यांनी केलेली तयारी तपासणी करण्याबाबत सूचना दिल्या आहेत. सदरची विभाग खालील प्रमाणे आहेत.

१. विद्युत विभाग
२. सार्वजनिक आरोग्य विभाग
३. पाणी पुरवठा विभाग
४. घनकचरा व्यवस्थापन
५. सार्वजनिक बांधकाम विभाग
६. प्रदूषण नियंत्रण विभाग
७. विविध प्रकल्प कक्ष उदा. (एकात्मिक नाले विकास प्रकल्प, मलनिःसारण कक्ष, निर्मल अभिनय कक्ष)
८. सर्व प्रभाग समिती कार्यालये.
९. सुरक्षा विभाग.

उल्हासनगर महानगरपालिका

नैसर्गिक आपत्ती नियंत्रणासाठी वाहन व्यवस्था

अ. क्र.	वाहनाचा प्रकार	जबाबदार अधिकारी
१	जे.सी.बी.	वाहनविभाग प्रमुख
२	डंपर	वाहनविभाग प्रमुख
३	पोकलीन मशिन	वाहनविभाग प्रमुख
४	अॅम्ब्युलंस	वाहनविभाग प्रमुख
५	जीप	वाहनविभाग प्रमुख
६	शव वाहिनी	वाहनविभाग प्रमुख
७	इतर वाहन	वाहनविभाग प्रमुख
८	फायरव्हॅन	मुख्य अग्निशमन अधिकारी
९	मिनी हायड्रोलिक प्लॅटफॉर्म	कार्यकारी अभियंता (विद्युत)

उल्हासनगर महानगरपालिका

आरोग्य विभाग

1) साथरोग - नियंत्रण कृती आराखडा:-

उन्हाळ्यात व पावसाळ्यात दूषित पाण्यामुळे होणाऱ्या साथीच्या रोगांचे नियंत्रणासाठी उल्हासनगर महानगरपालिके तर्फे खालील प्रमाणे व्यवस्था करण्यात आली आहे.

2) साथरोग नियंत्रण कक्ष :-

<u>जबाबदार अधिकारी</u>	- डॉ.मोहिनी धर्मा, वैद्यकीय आरोग्य अधिकारी
<u>कर्मचारी</u>	- श्रीमती पौर्णिमा भिंगे, परिचारिका ,
<u>वाहन</u>	- अॅम्बुलन्स
<u>दूरध्वनी क्रमांक</u>	- २७२०१०८

3) जोखीम ग्रस्त भागांची नावे :-

१) भूषण नगर,	२) शहाड फाटक,	३) रमाबाई नगर,
४) हनुमान नगर,	५) अशोक नगर,	६) सुभाष नगर,
७) रेणुका सोसायटी,	८) गौतम नगर,	९) चोपडा कोर्ट,
१०) शांतीनगर हिरा,	११) धोबीघाट,	१२) मौया नगरी,
१३) नगर भिम कॉलनी,	१४) महात्मा फुले नगर,	१५) नेहरु नगर,
१६) संजय गांधी नगर,	१७) करतीया नगर,	१८) प्रबुद्ध नगर.

4) उपचार व्यवस्था:- साथ रोगाच्या उपचारासाठी मध्यवर्ती रुग्णालय व शासकीय प्रसूतिगृह येथे उपचाराकरिता वेगवेगळ्या कक्षाची व्यवस्था करण्यात आलेली आहे. तसेच नागरी आरोग्य केंद्र क्रमांक १ ते ६ या ठिकाणीसुद्धा उपचाराची सोय आहे.

5) औषध साठा:- उल्हासनगर महापालिका मध्यवर्ती रुग्णालय, शासकीय प्रसूतिगृह, नागरी आरोग्य केंद्रे याठिकाणी औषधांचा पुरेसा साठा उपलब्ध आहे.

6) पाणी नमुना तपासणी :- नियमितपणे शहराच्या वेगवेगळ्या भागातून पाणी नमुने तपासणी करिता पाठविण्यात येतात व दूषित नमुने आढळल्यास योग्य कार्यवाही करण्यात येते.

7) नळ गळती शोधणे व दुरुस्ती :- नळगळत्या आढळून आल्यास ताबडतोब दुरुस्त करणेत येतात. परिसर स्वच्छता बाबत योग्य ती काळजी घेण्यात येते. तुंबलेली तसेच बंद गटारे साफ करण्याचे काम हाती घेण्यात येते.

उल्हासनगर महानगरपालिका
कार्यरत अधिकारी यांची नांवे, पदनाम व मोबाईल क्रमांक

अ. क्र.	अधिकाऱ्याचे नांव	पदनाम	भ्रमणध्वनी क्र.
१	श्री. अजीज शेख	प्रशासक तथा आयुक्त	९९२०९६२६२१
२	श्री. जमीर लॅंगरेकर	अतिरिक्त आयुक्त (आ.व्य.वि.)	९४०४२४२८२३
३	श्री. किशोर गवस	उप-आयुक्त (मुख्या. तथा अग्निशमन)	९९६०६८५०८५
४	डॉ. सुभाष जाधव	उप-आयुक्त (वैद्यकीय आरोग्य)	८८२८१०१७३०
५	श्री. किरण भिलारे	मुख्य लेखा अधिकारी	८८०६१०२३६४
६	श्री. शरद देशमुख	मुख्य लेखा परिक्षक	९८८१२५०९२०
७	श्री. ललित खोब्रागडे	सहाय्यक संचालक	९८२३१८११७३
८	श्री. प्रकाश मुळे	नगररचनाकार	९८६७३००९८३
९	श्री. हनमंत खरात	कार्यकारी अभियंता (विद्युत)	८६००६३३३६५
१०	श्री. संदिप जाधव	प्र. शहर अभियंता, सा. बां. वि	९१५८५६००५५
११	श्री. मनिष हिवरे	सहा. सार्वजनिक आरोग्य अधिकारी	९५९४२३५९९९
१२	श्री. दिपक धनगर	प्रशासन अधिकारी, शिक्षण विभाग	९४२१५३८४२३
१३	श्री. परमेश्वर बुडगे	कार्यकारी अभियंता, पा.पु.वि.	७४४८०४०५६९
१४	डॉ. मोहिनी धर्मा	वैद्यकीय आरोग्य अधिकारी	९४२१५४८५४६
१५	श्रीम. प्राजक्ता कुलकर्णी	प्र. महापालिका सचिव	९८२२९१५८२३
१६	सौ. छाया डांगळे	प्र. जनसंपर्क अधिकारी	९१५८२७१९३२
१७	डॉ. विजय खेडकर	उप मुख्यलेखा अधिकारी	७७३८४३९३१९
१८	श्री. संजय वायदंडे	उप मुख्यलेखा परिक्षक	

सहाय्यक आयुक्त / प्रभाग अधिकारी, प्रभाग समिती

१९	श्री. अनिल खतुरानी	सहा. आयुक्त, प्र. स. क्र. १	८६००१५७२००
२०	श्री. मनिष हिवरे	सहा. आयुक्त, प्र. स. क्र. २	९५९४२३५९९९
२१	श्री. दत्तात्रेय जाधव	सहा. आयुक्त, प्र. स. क्र. ३	९९२२७८३५३९
२२	श्री. गणेश शिंपी	सहा. आयुक्त, प्र. स. क्र. ४	९३२३०२८२०६

पाणीपुरवठा व मलनिस्सरण विभाग

२३	श्री. परमेश्वर बुडगे	कार्यकारी अभियंता	७४४८०४०५६९
२४	श्री. दिपक ढोले	उपअभियंता पाणी पुरवठा	८३०८०३०३०९
२५	श्री. के. एल. ठाकरे	प्र. उप अभियंता	८७९३८१६७५८
२६	श्री. विजय मंगलानी	विशेष वसूली अधिकारी	९२०९८५०५१८

स्वच्छता आरोग्य विभाग

२७	श्री. मनिष हिवरे	सहाय्यक सार्वजनिक आरोग्य अधिकारी	९५९४२३५९९९
२८	श्री. एकनाथ पवार	मुख्य स्वच्छता निरीक्षक	७०६६५०१८६६
२९	श्री. विनोद केणे	मुख्य स्वच्छता निरीक्षक	९७०२९६६३३३

सार्वजनिक बांधकाम विभाग

३०	श्री. संदिप जाधव	कार्यकारी अभियंता	९३२२१८३७७५
३१	श्री. तरुण शेवकानी	उप अभियंता	९८२०००७२१५
३२	श्री. अश्विनी आहूजा	सेवा निवृत्त उप अभियंता	८४११००११३४

विधी विभाग

३३	श्री. राजा बुलानी	विधी अधिकारी	९८२२४८४०००
----	-------------------	--------------	------------

अग्निशमन विभाग

३४	श्री. बाळासाहेब नेटके	मुख्य अग्निशमन अधिकारी	९९७५९४७८४५
३५	श्री. सुरेश बाँबे	प्र. अग्निशमन केंद्र अधिकारी ४/५	९६०७९७७६४६
३६	श्री. पंकज पवार	प्र. अग्निशमन केंद्र अधिकारी	९४२२६७५१७०
३७	श्री. संदिप असेकर	प्र. अग्निशमन केंद्र अधिकारी १/२/३	९३२४८९२१७०

शिक्षण विभाग व समग्र शिक्षा अभियान

३८	श्री. दिपक धनगर	प्रशासन अधिकारी, शिक्षण विभाग	९४२१५३८४२३
३९	श्रीम. निलम कदम	उप लेखा अधिकारी	९४२११३८८७७

वाहन विभाग

४०	श्री. विनोद केणे	वाहन विभाग प्रमुख	९७०२९६६३३३
----	------------------	-------------------	------------

नागरिक सुविधा केंद्र : माहिती व तंत्रज्ञान विभाग

४१	श्रीम. श्रध्दा बाविस्कर	सिस्टम अॅनालिस्ट	९८९०७४३२९३
४२	श्री. संतोष लोणे	कनिष्ठ अभियंता	८४११००७०००

पर्यावरण विभाग

४३	श्रीम. विशाखा सावंत	विभाग प्रमुख	९०२९०३०६०८
----	---------------------	--------------	------------

सामान्य प्रशासन विभाग

४४	श्री. मनिष हिवरे	सहा. आयुक्त	९५९४२३५९९९
४५	श्री. विशाल कदम	मुख्य लिपिक	९८६७१२६६६७

भांडार विभाग

४६	श्री. अंकुश कदम	विभाग प्रमुख	९८२२८७९९७०
----	-----------------	--------------	------------

मालमत्ता विभाग

४७	श्री. संजय वायदंडे	सहा. आयुक्त	
४८	श्रीम. अलका पवार	मालमत्ता व्यवस्थापक	९६९९३४६४२८

स्थानिक संस्था कर

४९	श्री. मनोज जाधव	अधिक्षक	९३२०९११९९९
----	-----------------	---------	------------

जनगणना व आधार विभाग

५०	श्रीम. सलोनी निवकर	विभाग प्रमुख	९०४९००३२२८
----	--------------------	--------------	------------

मालमत्ता कर

५१	श्री. जेठा करमचंदानी	कर निर्धारक व संकलक	९८२२६५०८०८
५२	श्री. मनोज गोकलानी	उप कर निर्धारक व संकलक	९८२२०९८३१८

महिला व बालकल्याण विभाग

५३	श्री. नितेश रंगारी	विभाग प्रमुख	९३२५८०४२९९
----	--------------------	--------------	------------

दिव्यांग कल्याणकारी योजना

५४	श्री. राजेश घनघाव	विभाग प्रमुख	९५०३८३८१८२
----	-------------------	--------------	------------

आयुक्त कार्यालय

५५	श्री. प्रकाश तरे	स्विय सहाय्यक	९९२२६६७७५२
----	------------------	---------------	------------

जन्म मृत्यु विभाग

५६	डॉ. मोहिनी धर्मा	वैद्यकीय आरोग्य अधिकारी	९४२१५४८५४६
----	------------------	-------------------------	------------

परवाना विभाग

५७	श्री. विनोद केणे	मुख्य बाजार निरीक्षक	९७०२९६६३३३
----	------------------	----------------------	------------

राष्ट्रीय नागरी उपजिवीका अभियान

५८	श्रीम. संजिवनी अमृतसागर	प्र. व्यवस्थापन	९८१९८६०१७७
५९	श्री. दिनेश सावरकर	प्र. व्यवस्थापन	

नैसर्गिक आपत्तीसंबंधी महत्वाचे दुरध्वनी क्रमांक

अ.क्रं	अधिकारी /कार्यालयाचे नाव	कार्यालय
१	नैसर्गिक आपत्ती निवारण केंद्र	२७७२०१४३/२७२०१४९
२	मा. आयुक्त, उल्हासनगर महानगरपालिका	२७२०१०५
३	अतिरिक्त आयुक्त	२७२०१६५
४	उप-आयुक्त (मुख्यालय)	२७२०१२६
५	उप-आयुक्त (आरोग्य)	२७२०१३४
६	वैद्यकीय आरोग्य अधिकारी	२७२०१०८
७	उप-आयुक्त, अनधिकृत बांधकाम नियंत्रण विभाग	२७२०१३४
८	शहर अभियंता	२७०२१००४
९	कार्यकारी अभियंता सा. बां. वि.	२७२०१३६
१०	कार्यकारी अभियंता (विद्युत)	२७२०१९७
११	कार्यकारी अभियंता (पाणीपुरवठा)	२७२०१४२
१२	वैद्यकीय अधिकारी	२७२०१३७
१३	अग्निशमन दल महापालिका प्रशासकीय इमारत कॅम्प नं ३	२७२०१३१/ २७२०१३२
१४	अग्निशमन दल, नेताजी चौक	२७२०१३३
१५	पोलीस उपायुक्त परीमंडळ ४ उल्हासनगर (DCP)	२७०९०००
१६	सहा. पोलीस आयुक्त, पोलीस स्टेशन उल्हासनगर १ (ACP)	२५६९०७६
१७	सेंट्रल पोलिस स्टेशन, कॅम्प नं ३	२७०६९००
१८	विडुलवाडी पोलिस स्टेशन, उल्हासनगर ४	२५८२००९
१९	हिललाईन पोलिस स्टेशन, उल्हासनगर ५	२५२०१०२
२०	उपविभागीय अधिकारी, उल्हासनगर ३	२५६७४०७/२५६८६८५
२१	तहसिलदार, उल्हासनगर	२५३०५६८
२२	शासकीय मध्यवर्ती रुग्णालय	२७०८७३०/२७०९४३२
२३	शासकीय प्रसुती रुग्णालय, उल्हासनगर ४	
म.रा.वि.म.उप विभागीय कार्यालय बस स्टॉप उल्हासनगर — १		
२४	महाराष्ट्र राज्य विद्युत मंडळ उप विभाग क्रं १ सहा. अभियंता उल्हासनगर -१ मोहने सेक्शन	
२५	कार्यकारी अभियंता (म. रा.वि.म.) साईबाबा मंदीर उल्हासनगर १,२,३	८८७९६२६८८८
२६	कार्यकारी अभियंता (म. रा.वि.म.)अंबरनाथ मोरीवली कॅम्प नं ४ व ५	८८७९६२८३३३
२७	अति. कार्यकारी अभियंता (म. रा.वि.म.)	८८७९६२७४७७
२८	सहा. अभियंता, शहाड	८८७९८६२७४६३
२९	सहा. अभियंता, धोबीघाट एरीया	८८७९६२७४७८

म.रा.वि.म.उप विभागीय कार्यालय २ साईबाबा मंदीर जवळ उल्हासनगर — ३		
३०	अति. कार्यकारी अभियंता (म. रा.वि.म.)	८८७९६२७४८४
३१	सहा. अभियंता, नेहरू चौक एरीया	८८७९६२७५५३
३२	सहा. अभियंता, खेमानी एरीया	८८७९६२७५४२
३३	सहा. अभियंता, साईबाबा मंदीर एरीया	८८७९६२७५६९
म.रा.वि.म.उप विभागीय कार्यालय ३ सेक्शन १७ उल्हासनगर — ३		
३४	अति. कार्यकारी अभियंता, (म. रा.वि.म.)	८८७९६२७४९३
३५	सहा. अभियंता, म्युनिसिपल कॉर्पोरेशन एरीया उल्हासनगर — ३	८८७९६२७५१५
३५	सहा. अभियंता, पवई चौक एरिया उल्हासनगर- ३	८८७९६२७५८२
३७	सहा. अभियंता, उल्हास स्टेशन एरिया उल्हासनगर- ३	८८७९६२७५९४
म.रा.वि.म.उप विभागीय कार्यालय ४ मानेरे गाव उल्हासनगर — ४		
३८	अति. कार्यकारी अभियंता, (म. रा.वि.म.)	८८७९६२७६२८
३९	सहा. अभियंता, उल्हासनगर — ४	८३५५८२६७७८
४०	सहा. अभियंता,	८८७९६२७६३३
४१	सहा. अभियंता,	९९२०७४८५४३
म.रा.वि.म.उप विभागीय कार्यालय ५ आशेळे गाव उल्हासनगर — ४		
४२	अति. कार्यकारी अभियंता, (म. रा.वि.म.)	८८७९६२७६७१
४३	सहा. अभियंता, उल्हासनगर — ४	८८७९६२७६७४
४४	सहा. अभियंता	९५०३४०७९७१
४५	सहा. अभियंता	८८७९६२७६७६
४६	अंबरनाथ अग्निशमन दल	२६८२४००
४७	कल्याण डोबिंवली अग्निशमन दल	२३१५१०१
४८	बदलापूर अग्निशमन दल	२६९०८९०
४९	सर्प मित्र प्रकाश गोयल	९३२४१५११५६
५०	सर्प मित्र राहूल कदम	९५५२२३९२४३

उल्हासनगर महानगरपालिका
कार्यक्षेत्रातील सरकारी / खाजगी हॉस्पिटलची बेडसह यादी

अ.क्र.	Hospital Name	Total Beds
१	Indian Red Cross Hospital	६२
२	Government Maternity Hospital	६०
३	SN Hospital	५५
४	Maxlife Hospital	६०
५	Sai CritiCare Hospital	४५
६	Meera Hospital	२८
७	Meera NX Hospital	४०
८	Life Care Hospital	३५
९	Ashirwad Hospital	१६
१०	Century Hospital	१२
११	Venkatesh Hospital	१५
१२	Surekha Criticare Hospital	५३
१३	Gungeet Hospital	११
१४	Dhanvantari Hospital	२०
१५	Bhagwan Hospital	१०
१६	Shree Sai Hospital	२०

उल्हासनगर महानगरपालिका
अग्निशमन विभाग
उल्हासनगर अग्निशमन विभागातील पोहणाऱ्यांची यादी
(परिशिष्ट - अ)

अ.क्र.	कर्मचाऱ्याचे नाव	पत्ता	दुरध्वनी क्र.
१	श्री आदित्य चांद	बिल्डिंग ११ ए प्रभादेवी सेंचुरी बाजार मुंबई	8108673930
२	श्री दिपक कथारे	मु पो भिसोळ, रायता रोड ता. कल्याण जि. ठाणे	8378961011
३	श्री अविनाश जगताप	हिललाईन पोलीस बी-सी घाटकोपर पश्चिम	9702980408
४	श्री राशन आगाज	नाना वस्ताद नगर शिवाई बंगलो कर्जत	8149613105
५	श्री कैलास तामोरे	मु.पो. दांडी, तारापूर, जि. पालघर	8149758266
६	श्री नितीन जाधव	कल्याण ईस्ट चिकन घर मंगेशी रोड कल्याण	89228770083
७	श्री मंगेश पाटील	हितीची बँक एटीएम कोनगाव भिवंडी बायपास रोड कोनगाव	7738123426
८	श्री परमेश्वर ढाकणे	शास्त्री नगर म्हारळगाव कल्याण मुरबाड रोड	9975664101
९	श्री योगेश शेळके	मु. पो. आसनगाव पंडित नाका आसनगाव	7558443889
१०	श्री योगेश शेलार	मु पो भिसोळ, रायता रोड ता. कल्याण जि. ठाणे	9011429901
११	श्री वसंत घावट	मु. पो. मिला ता. मुरबाड जि. ठाणे	9527663488
१२	श्री प्रशांत काठवले	मु.पो. वासिंद वासिंद स्टेशनच्या बाजूला ता. शहापूर जि. ठाणे	8888403401
१३	श्री अंबादास निकम	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर चोपडा कोर्ट उल्हासनगर 3	8329762224
१४	श्री योगेश रासम	२०४, संकल्पसिटी सोसायटी शिवदर्शन पथ भांडूप	9870325977
१५	श्री सुशाल पवार	जांभुळ गाव शिवाजी चौक शांतीसागर रोड जांभुळ	9970205857
१६	श्री साहिल प्रभु	राजगुरू खरवई नायरा पेट्रोल पंप जवळ खरवई बदलापूर	7021191642
१७	श्री सिध्देश सावंत	शिवसमृद्धी चाळ साळवी कपांऊड आत्माराम नगर कलवा पूर्व	9136668974
१८	श्री प्रविण सगभोर	अमृत बिल्डिंग चिंतामणी चाळ टिटवाळा	9823371283
१९	श्री नितीन घोडके	शांतीनगर ब्राम्हणपाडा रेमंड शोरूम उल्हासनगर 3	७०३०४६७८४२
२०	श्री सुरज भोंडविले	मु. पो. कलमाड ता. मुरबाड जि. ठाणे	7039364036
२१	श्री विशाल बुगे	धनराज कॉलनी चाळ नं १, रूम नं ५ आशेळोपाडा उल्हासनगर ४	8421410748
२२	श्री सोमनाथ रसकर	गोकुळ नगर जुना आग्रा रोड ठाणे पश्चिम	8552004241
२३	श्री समीर घोरपडे	रूम नं 2 चाळ नं 2 सिध्दीविनायक कॉलनी सावरकर नगर टिटवाळा पूर्व	9527408733
२४	श्री सुमित पाटील	गणेश आशिष् रूम नं ६ गांधारी गाव गोल्डन लॉकच्या मागे कल्याण	8104669180

उल्हासनगर महानगरपालिका

अग्निशमन विभाग

उल्हासनगर अग्निशमन विभागातील आपत्कालीन परिस्थितीत उपयोगात येणारी सुस्थितीत असणारी उपलब्ध साधनसामग्री :-

(परिशिष्ट - ब)

अ.क्र.	साहित्य	नग
१	हाय स्पीड बोट वुईथ ओ बी एम मशीन	०२
२	फायबर बोट	०८
३	लाईफ जॅकेट	१३५
४	लाईफ बाँय	१०५
५	ओ. बी. एम. मशीन	३
६	हायड्रोलिक कटर वुईथ पाँवर पॅक	१
७	लाईट टॉवर आस्का	३
८	रबर ट्युब	०
९	चेन साँ इलेक्ट्रिक	०७
१०	चेन साँ पेट्रोल	५
११	मॅन्युअली पोल पुनर	२
१२	पेट्रोल पोल पुनर	०
१३	टिकाव	१२
१४	घमले	६
१५	शेवाळे	१७
१६	पंजा	३१
१७	फावडे	२३
१८	कोयते	१२
१९	कु-हाड	१०
२०	रोप १/२ इंच	६०० किलो
२१	रोप १ इंच	५०० किलो
२२	बोल्ट कटर	१५
२३	स्नेक कॅचर	१८
२४	फोल्डिंग स्ट्रॅचर	६
२५	पहार	११
२६	पोटेबल पंप	०२
२७	गळ	०७
२८	जनरेटर	०१
२९	टॉर्च	०४
३०	वायर बंडल	५०० फुट
३१	हॅडग्लोज	कॉटन ११० रबर हॉन्डग्लोज १२०
३२	सेप्टी बेल्ट	०५
३३	टुल बॉक्स	०३
३४	प्रथमोपचार पेटी	०१

३५	घन	११
३६	चप्पू	७ जोड्या
३७	स्मोक एक्झॉस्ट एजेक्टर	०१
३८	कॉंक्रीट कटर	०१
३९	स्पिलीटर	०१
४०	पोर्टबल मॉनिटर	०३
४१	नेट	०२
४२	फायर अॅक्स्	३१
४३	डिवाॅटरींग पंप	०१
४४	डायव्हिंग सुट -	०२
४५	फायर एक्सटीग्युशर	१४०

आज रोजी अग्निशमन विभागात एकूण ०५ फायरव्हॅन वॉटर टेंडर व ०१ इमरजन्सी फायरव्हॅन आहे. त्यापैकी अग्निशमन (मुख्यालय) येथे ०३ फायरव्हॅन व ०१ इमरजन्सी फायरव्हॅन तसेच नेताजी उपअग्निशम केंद्र येथे २ फायरव्हॅन आहे.